

ÉRTEKEZÉSEK A ZSIDÓSÁGTUDOMÁNY KÖRÉBŐL

SZILÁGYI DÉNES

A
ZSIDÓ NÉPEGYÉNISÉG

BUDAPEST, 1943

Z S I D Ó M U N K A K Ö Z Ö S S É G

Ez a munka a zsidó népegyéniségről szól.

Mint tájékoztató írás csupán tudományos eredmények vázlatát adja. Ha az olvasó maga akar továbbkövetkezni és önállóan akar haladni a zsidóságtudománynak ezen a területén, akkor közvetlenül a kútforráshoz kell fordulnia: az örökléstan, az embertan és a zsidó történelem hatalmas irodalmához. Az eredmények vázlatos képe csak tájékoztatásul szolgálhat, de nem lehet önálló következtetések alapja.

I.
ALAPKÉRDÉSEK

A népegyéniség fogalma

A nép több, mint a hozzátartozó egyének összessége, épúgy, mint ahogyan a dallam is több, mint egyes hangjainak halmazata és a dinamit is több, mint a nitroglicerinnek és kovaföldnek pusztá egymásmellettsége.

A nép sajátos egész, önálló struktúra, amelynek létét különleges egészszörvények is megszabták, olyan törvények, amelyek nem merülnek ki a nép egyedeinek létét kormányzó élettani, gazdasági, társadalmi, kulturális szabályszerűségeken.

Az így szerves egészként mutatkozó népnek valóságos egyénisége van. Ez az egyéniség többé-kevésbé elüt valamennyi többi nép egyéniségétől és a történelem során változik, módosul — ha értékelünk: fejlődik vagy hanyatlik.

A népegyéniséget elsősorban fenomenológiai leírással ragadhatjuk meg. A tudományos kutatás azonban nem érheti be a pusztá leírással, hanem boncol, elemez, majd újjáépít. A tudomány tehát igyekszik alkotótényezőire bontani s belőlük mélyebben megérteni a népegyéniséget is.

A népegyéniség első alkotótényezője a fajiság. Fajiságon a nép faji összetételét, fajvegyülékének képletét értjük. A fajiságot az embertan írja le, vizsgálja és elemzi. A nép

egyénisége megmutatkozik a fajiság alkotta néptest adataiban is.

A népegyéniség megnyilatkozásainak legsajátosabb bitoralma a kultúra. Kezdetben bizonyára minden (kultúra faji kultúra volt, később azonban népi kultúrák bontakoztak ki. A népi kultúrák már nem merőben egyikHmásik faj szellemi vetületei voltak, hanem önálló erőrendszerekké váltak és nem egyszer visszahatottak — a természetes kiválasztás befolyásolása útján — a fajiságra, sőt a nép szerves és szervetlen környezetére is. A kultúra ezen a fokon népet fenntartó hatalmas erővé lett. A nép kultúrájának mélyére a néplélektan, a néprajz és a kultúrtörténet igyekszik lehatolni.

A népegyéniségnek alakító tényezője végül a környezet, mégpedig a népi, földrajzi, éghajlati, állati és növényi környezet egyaránt. A népegyéniség megértéséhez nem elegendő a fajiság és a népi! kultúra alapvonásainak leírása, meg kell ismernünk a nép kialakításában szereplő környezeti tényezőket is. Ezekkel a tényezőkkel ismertet meg a táj kutatás, az emberföldrajz és a történetírás.

A népegyéniség fontos megnyilatkozásaival, a népi közösség jellemével és általános magatartásával a karakterológiával rokon!külön tudományzak foglalkozik, amely a népi társadalom életmozzanatainak, leírásával és elemzésével igyekszik hozzájárulni a népegyéniség mélyebb megértéséhez.

A fajiság jelentősége

Fajiságról szólunk s el kell készülnünk arra, hogy sokakban ellenérzéseket kelt fel a „faj” szó puszta említése is. A *faj* fogalma az elmúlt évtizedekben kikerült a tudósok műhelyéből j és politikai szerephez jutott. Ezért sok tájéko-

zatlan ember tiltakozni szokott az ellen, hogy — különösen *zsidó* vonatkozásban — egyáltalában szó essék fajról.

A tudomány természetesen nem törődhetik azzal, hogy helyes fogalmaival nemtudósok is élnek s esetleg visszaélnek. A fajkutatás politikamentes és természettudományos szabatosságú munkájával — különösen az első világháború óta — egész sereg szüárd eredményre jutott. Ezek *ez* eredmények igazak — és a tudomány nem törődhetik: azzal, hogy például egyes igazságai az antiszemitáknak jöhetnek kapóra, mások viszont a maguk asszimilált voltát hirdető zsidóknak.

Akadnak tájékozott, tudós emberek is, akik tiltakoznak a fajkutatás megállapításai ellen. Ezek a tudósok kiváló ismerői lehetnek más szakoknak, de nem értenek az embertanhoz, nem ismerik az alig néhány évtizedes antropológia újabb haladását s ezért olyan érveket szegeznek szembe a mai természettudományos fajkutatással, amelyek csak Gobineau, vagy Houston Stewart Chamberlain ködös ostobaságaival szemben voltak helyénvalók. A népegyéniségnek a fajiság természetesen csak egyik alkotótényezője. De nem jelentéktelen alkotótényezője. A fajiság — amelynek persze csak érzékelhető és mérhető másodrendű kísérőtényezője a koponyaarány, a termet vagy a hajszín — azt jelenti a népnek, amit az alkat, a konstitúció jelent az egyénnek. Az egyén életének menetét örökletes faktorainak (génjeinek) állománya, környezete, egyéni múltja és pillanatnyi állapota mellett *alkata* szabja meg. A nép életének menetét, történelmének alakulását pedig környezetén, történelmi múltján, kultúráján és pillanatnyi állapotán kívül fajisága dönti el.

Az egyénben az alkat, a népben a fajiság szabja meg az ösztönös reakciókat, a fejlődés általános alapirányát, a *Íkülvilággal* való kapcsolat alapjellegét. Túlzás, de rész-igazság, ha azt mondjuk: az egyén sorsa az alkat, a nép sorsa a fajiság.

Mi a faj?

Az újabb magyar embertan a *rassz* szót ajánlja *faj* helyett a francia *race* (német Rasse) megfelelőjéül.

Roszon olyan nagyobb embercsoportot értenek, amelynek tagjait egymáshoz hasonlóvá teszi s más ilyenfajta csoportok tagjaitól megkülönbözteti bizonyos öröklött s az utódokra is átörökített testi-lelki jelleg közös birtoklása. A rasszjellegét a *gyakorlatban* állandónak tekintik, mert ha változik is, csak lassan, hosszú évezredek alatt módosul alig észrevehető mértékben.*

Mi megmaradunk a köztudatban levő szóhasználat mellett és a szokásos *faj* megjelölésnél. Az állattanban használatos faj-fogalom egészen mást jelent, de szóhasználatunk nem okozhat félreértést. A továbbiakban *faj* mindig annyi, mint az előbb meghatározott *rassz*.

Fajok és népek

Feltehetjük, hogy az emberiség őskorában a föld különböző pontjain (képződtek emberfajok. Az osfajok mindegyike hosszas fejlődés eredménye- és befejeződésképpen alakult ki. A történelem folyamán az egyes fajok kisebb-nagyobb csoportjai kirajzottak őshazájukból és többnyire elkeveredtek más fajokkal.

A keveredés mindig úgy történt és ma is úgy történik, hogy az elkeveredő fajok minden egyes öröklődő faktora, génje* változatlanul marad meg a fajkeverékben is.

* Az örökletes jelleg ugrásszerű, hirtelen változásának jelenségével, az úgynevezett mutációval ehelyütt nem foglalkozunk.

A gén nem tulajdonság vagy jelleg. A tulajdonság, a jelleg érzékelhető. A gén a tulajdonság vagy jelleg kifejlődését lehetővé tevő öröklődő mozzanat. A gén elsődleges elemi tényező, a tulajdonságok és jellegek, ha egyszerűnek tűnnek is fel, sokszor több gén együttes érvényesülésének jelei.

A fajkeverék egy-egy gén szempontjából három csoportra osztható. Egyedeinek egyik csoportjában észrevehetően (dominánsan) érvényesül ez a gén, másik csoportjában nem vehető ugyan észre, de lappangva (recesszíve) megvan benne, úgy hogy az e csoportbeli egyének ivadékaiban újból észrevehetővé válhatik, egy harmadik csoportban pedig esetleg egyáltalában nem lesz meg. A fajkeverékben tehát¹ találunk olyan egyéneket, akik tisztán az egyik vagy másik eredő fajhoz tartozónak tűnnek fel és találunk olyan egyéneket is, akik például termetük örökletes tényezőit az egyik fajtól, fejformájuk génjeit a másiktól, hajszínük tényezőit pedig egy harmadik eredő fajtól örökölték.

Ha egy fajkeverék hosszabb időn át zárt közösségben él, akkor a nemzedékek néhány sora után gyakran kiküszöbölődik az ilyen átmeneti alakok többsége és újból megjelennek, „visszaütnek”, az eredő alakok. Előfordul azonban, hogy a fajkeverék összetétele, a fajiság nagyjából megszilárdul. Állandósult összetételű fajkeverék — tehát nem „fajtiszta” — általában valamennyi nép, így például a svéd, a spanyol és a zsidó nép is. Az európai kultúrnépek embertani különbségeinek oka vagy az, hogy más-más fajok teszik őket, vagy az, hogy bár azonos fajokból eredtek, a keveredés aránya más és más.*

A „zsidó faj” ügye

A zsidóság épúgy több emberfaj keveréke, mint a többi nép. „Zsidó faj”, „zsidó rassz” nincsen.

* A fajokat itt vegyi elemekhez, a fajkeverékeket pedig vegyületekhez hasonlíthatjuk. A vegyületek különböző voltát nyilvánvalóan vagy az teszi, hogy más-más elemek egyesülésében keletkeztek, vagy — ha azonos elemekből állnak — az, hogy más-más az azonos alkotóelemek aránya.

Mégis helyes ösztönre vall, ha zsidó fajról beszélnek. Az európai népek nagyrészt ugyanannak a néhány fajnak keverékei és fajiságuk eltérését főleg az teszi, hogy más a keverék aránya. A zsidóság faji alkotóelemeinek jelentős hányada azonban egyáltalában nem található meg a többi európai népben. A zsidóság ezért faji alkotóelemeinek tekintetében is? erősen különbözik a környező népektől.

Részigazságot állít tehát, aki zsidó faj létezését állítja. Egy szem igazságot sem tartalmaz azonban az az állítás, hogy a zsidóság merőben szellemi alakulat (vallásfelekezet) és semmi köze a fajisághoz.

A zsidó faj ügyét azzal a megállapítással tisztázhatjuk,; hogy nincsen ugyan zsidó faj, de van határozott fajiságú. zsidó nép, amely fajiságának tekintetében erősebben különbözik a többi európai néptől, mint a legtöbb európai nép egymástól.

II.
A MAI ZSIDÓ NÉP

A módszer kérdése

Mély igazságra utal az a hasonlat, hogy a népnek és egyedeinek viszonya rokon a többsejtű élőlénynek és sejtjeinek viszonyával. Természetes, hogy az emberi *egyén* mozgási lehetősége, a, nép egészén belül meglévő függetlensége nagyobb, mint a sejté az állati vagy emberi szervezetben. De kétségtelen, hogy a nép tagjainak szoros összetartozása, kölcsönös függősége társadalmi és népéletteni törvényszerűségeknek engedelmeskedő tény és akkor is érvényesül, ha a szabad akaratában bízó egyén nem tud is róla.

A szerves egységnek tekintett nép meghatározott testi-lelki tulajdonságokkal rendelkező származási és szaporodási közösség. Ezek a tulajdonságok természetesen csak statisztikaszerűen írhatók le. Az ilyen leírás megállapításai a közösség jellemzését szolgálják, nem pedig egyének beskatulyázását, vagyis nem azt, hogy valamely egyénről megállapíthassuk, besorolható-e valamely közösségbe, vagy sem. Az ilyen leírás megállapításai és számszerűségei azzal jellemzik a közösséget, hogy megmondják, milyen az átlaga és milyen a különböző tulajdonságokkal rendelkező egyedek százalékos megoszlása.

Az ilyen statisztika-jellegű megállapítások csupán ak-

kor lehetnek érvényesek, ha a nép nagyobb és jellemző csoportjaira kiterjedő egyén-vizsgálatokban gyökereznek. A szaktudomány esetek ezreit dolgozta fel, megfelelően csoportosította megfigyeléseit, kritikai szempontok szerint választotta meg a vizsgált csoportokat és eredményeit biometriai módszerrel dolgozta fel. Az eredményekhez azután hozzátartozott az is, hogy többezer vagy többszázezer típusos esetre hány nem típusos vagy szélsőséges eset jutott.

Az olvasó ennek a szempontnak megfelelően mindig illesse kellő önbírálattal egyéni tapasztalatait és észleleteit, mert hiszen a nép embermilliókból áll és ilyen esetben nemhogy egy-két, de tíz vagy ötven megfigyelésnek sincs feltétlenül bizonyító ereje. Különösen az nem állapítható meg egykönnyen, nincs-e sok szélsőséges eset a laikus egy-két, vagy akár ötven észlelete között.

Ne tévessze meg az olvasót az a tapasztalat, hogy ismerőseinek sorában esetleg olyan zsidók találhatók, akik az ő megítélése szerint jobban hasonlítanak a nemzsidó környezethez, mint a többi zsidóhoz. A zsidóság zöme ennek ellenére olyan egyedekből áll, akik sokkal jobban hasonlítanak a többi zsidóhoz, mint az idegenekhez. Egyes olvasók tíz-húsz vagy akár ötven nemzsidós külsejű zsidó ismerősével szemben ott vannak a zsidós jellegű zsidók százezrei, milliói.

A mai zsidó fajiság

Az első világháború óta eltelt esztendők kutatásai nyomán nagyjából megismertük a mai zsidó fajiság képletét. Az! alábbiakban vázoljuk a zsidóságot tevő faji elemek megoszlását az eddigi vizsgálati eredmények alapján. Természetesen nem a felsorolt fajok egyike-másika sajátosan

zsidós, hanem csupán *ilyen* együttes előfordulásuk és *ilyen* megoszlásuk. A jövő kutatásai egyben-másban bizonyára módosítják az itt közölteket, de lényegében aligha változik meg az eredmény.

A zsidó nép ma két ágra oszlik. Mindkét ág túlnyomórészt orientálid-előázsiai keverék. Az egyik ágnak, a szőfárdnak uralkodó eleme orientálid, a másiké, az askenáze pedig előázsiai.

Mindkét ágban találunk hamitid, mediterrán és turanid faji elemeket, mégpedig a szőfárdban jelentős arányú hamitidot és mediterránt, de csak kevés turanidot, az askenázbán viszont: több turanidot, kevesebb hamitidot és mediterránt.

Igen kevés nordikus elemet találunk a szőfárd ágban, valamivel többet az askenázbán, a negrid elem viszont az askenáz ágban elenyésző és valamivel erősebb a szőfárdban.

Csupán az askenáz* ágban találunk — eléggé jelentős arányban — keletbalti és alpesi elemeket.

Mínthogy a szőfárd zsidóság ma a nép egyhatod-egyhatedére tehető, a mondottak alapján az egész mai zsidó nép hozzávetőleges faji összetétele a következő:

félerészét teszik orientálid és előázsiai elemek; nem egészen két ötödét teszik — arányuk csökkenő sorrendjében — keletbalti, turanid és alpesi elemek; a fennmaradó nyolcadrésze főleg hamitid és mediterrán elemek, kevés nordikus elem és negrid nyomok jutnak.

Az askenáz ág kevertebb és jóval kevésbé egységes, mint a szőfárd, mert az askenáz zsidóságot alkotó elemek között egymástól távolabb álló fajok vannak. Az askenáz ág e kevertsége azonban nem okozott olyan mélyreható

változást a zsidó nép sorában, hogy ma is ne ugyanolyan arányban találjunk kohénitákat és lévitákat, vagyis papi törzsből valókat, mint a kereszténység előtti 5. században, Ezra és Nechemja korszakában és mint a 14. században Nürnbergben végrehajtott zsidószámlálás idején. A kohéniták aránya akkor is, ma is kerekén két százalék, a lévitáké pedig háromnegyed százalék. Ha csak a szőfardokat vesszük figyelembe, akkor a két arányszám valamivel kisebb. Ennek az az oka, hogy a megkeresztelt spanyol-zsidóknak (marránóknak) a zsidósághoz később visszatért sok leszármazottja nem tudott már őseinek kohénita- vagy levita-voltáról.

Bár a fajiságnak látszólag pontos százalékos képletei sokszor megtévesztők, a teljesség kedvéért közlünk néhány ilyen képletet is. A figyelmes olvasó bizonyára felismeri, hogy egyazon valóságot közelítik meg.

Wellisch 1929-ben erre a zsidó fajiság-képletre jut vérsoportstatisztikai számításai és az úgynevezett szerológiai távolságra vonatkozó elmélete alapján:

Eredő fajok	Szőfárd ág o/o%	Aekenáz ág %	összes %
előázsiai	10	50	46
orientalid	72	22	27
nordikus	2	12	11
mongolid	8	14	13
negrid	8	2	2

Wellisch hangsúlyozza ennek a táblázatának ideiglenes voltát. 1937-ben közli nyolc éven át folytatott további kutatásainak eredményét. Eszerint a mai zsidóság fajiság-képlete a következő volna:

Eredő fajok	Szöfärd ág %	Askenáz ág %	összes
orientalid	58	18	24
mediterrán	14	2	3.8
előázsiai	5	25	22
turanid	3	14	12.3
nordikus	—	4	3.4
keletbalti	—	18	15.3
alpin	—	10	8.5
szibirid	—	2	1.7
hamitid	18	7	8.7
negrid	2	—	0.3

Czortkower, Czekanowski híres lengyel antropológus tanítványa, a következő fajiság-képletet állapította meg az összes zsidóságra:

	%
előázsiai	20
orientalid	15
mediterrán	20
nordikus	20
mongolid	25

Ha figyelembe vesszük a mongolid-fajkör fogalmával kapcsolatos szóhasználatbeli ingadozást, a hamitid és negrid, valamint az orientalid és mediterrán faj elhatárolásának bizonytalanságát, akkor megállapíthatjuk, hogy az egészen különböző feltevésekből kiinduló Wellisch és Czortkower lényegében azonos eredményre jut és hozzátehetjük, hogy az ilyen — kissé erőltetetten számokba foglalt — eredmény megegyezik más antropológusok feltevéseivel, amelyeket fentebb foglaltunk szavakba.

Összehasonlításul közöljük a magyar nép és a német

nép fajiságának hozzávetőleges megoszlás-táblázatát (Bartucz és Günther szerint):

Magyar nép:	%	Német nép:	%
turanid	30	nordikus	46
keletbalti	20	alpesi	20
dinári	20	dinári	15
alpesi	15	keletbalti	8
előázsiai	5	dali	5
mongolid	5	mediterrán	2
nordikus	4	szudéta	2
mediterrán	1	mongolid	2

A zsidóság faji alkotóelemei

Minden antropológus megegyezik abban, hogy a zsidóságban erősen szerepel az előázsiai, az orientálid, a mediterrán és a mongolid elem, kisebb mértékben pedig a nordikus és a negrid elem is. A következőkben röviden vázoljuk, mit értünk ezeken a fogalmakon.

A felsorolt fogalmak fajokat — pontosabban rasszokat — jeleznek.

A következő rassz-leírások egy-egy típusos egyén leírásának tekinthetők. (Lásd a lap után levő képmel-lékletet.) A rassz-típusos egyének együttese alkotja tulajdonképpen a rassz „variációs körének” magját. A variációs kör peremén olyan egyéneket találunk, akik jellegeik kisebb-nagyobb részében nemtípusos képviselői a rassznak. Az újabb embertan külön módszereket dolgozott ki annak eldöntésére, hogy egy adott egyén hozzátartozik-e valamely ismert rassz variációs köréhez vagy sem, és ha igen, mennyire típusos képviselője.

(ÉSZAKNORDIKUS-FAJ

(„Volk und Rasse“ IX. kötet)

ALPESI FAJ

(Bartucz L.: A magyar ember)

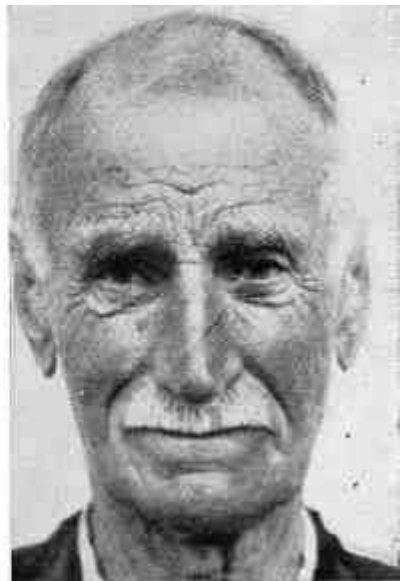
ALPESI FAJ

(Baur—Fischer—Lenz: Menschliche Erblehre)

KELETBALTI FAJ

(Lunborg, H.: Rassenkunde d-s Schwedischen Volkes)

DINÁRI FAJ

(„Volk und Rasse“ IX, kötet)

MEDITERRÁN (FÖLDKOZITENGERI) FAJ

(„Volk und Rasse“: IX kötet)

ELŐÁZSIAI FAJ

(Günther, H.: Rassenkunde des jüdischen Volkes)

(Luschn, F.: Völker, Rassen, Sprache)

NÉGER FAJ

(Martin, R.: Lehrbuch der Anthropologie)
Volkes)

ORIENTÁLD FAJ

(Günther, H.: Rassenkunde des jüdischen
Volkes)

Antiszemita karikatúra

„ZSIDÓS TIPUS”

Lilien: Énekek, éneke

Az előázsiai faj

Az előázsiai (armenidnek is nevezett) ember feltűnőbb testi-lelki vonásai a következők:

Termete közepes, tömzsi, nehézkes. Feje rövid, tarkója lecsapott, szinte a nyak egyenes folytatása. Arca közepesen széles. Orra nagy, szinte lelóg arcából, alsó porcos részében lefelé görbül, alsó végén húsos. Orrcimpája húsos, magasan kezdődik, úgy tűnik fel, mintha felfelé [hátra húzódnék. Ajkai meglehetősen vastagok, az alsóajak előrebiggyed. Álla alacsony és hátraugrik. A felsőajaktól az áll legkiugróbb pontjáig vont egyenes vonal hátra mutat. Füle meglehetősen nagy és húsos. Haja barna vagy fekete és többnyire hullámos. Szeme sötétbarna. Tekintete nyugtalan, bőre barnás. Test- és szakállszőrzete igen erős. Szemöldöke sűrű, gyakran összenőtt. Az előázsiai ember — különösen a nő — hajlamos az elhízásra.

Esze rendkívül hajlékony, beszédképessége fejlett, előadásmódja szemléletes. Könnyen beleéli magát mások lelki világába, simul hozzájuk, ki tudja elégíteni embertársainak szükségleteit és ezáltal sokszor befolyásolni is tudja őket. Feltűnő az előázsiai emberek színészi, zenei és szónoki képessége. Államszervező képességük hiánya szembeötlő, viszont jó gazdasági szervezők és ügyesek eszmei szervezetek, vallási közösségek, társaságok szervezésében. Erősen hajlanak a szélsőségekre.

Az előázsiai fajjal rokon a turanid faj. A turanid ember orra azonban jellegzetesen különbözik' az előázsiai emberétől: kiugró sasorr, nem kelt lelógó hatást. A turanid ember ajka mérsékeltlen duzzadt, füle közepes, a koponyához: simul, gesztenyebarna haja sokszor világosabb az előázsiai emberénél.

Az orientális faj

Az orientális (helytelenül séminek is nevezett) ember feltűnőbb testi-lelki vonásai a következők:

Termete nagyközepes, karcsú, gyakran szikár. A férfi izmos, mellkasa domború. A nő alakja kerekded, de hajlékony és karcsú, csípője széles. Az orientális ember feje hosszú, arca keskeny, tarkója erősen hátraugró. Orra keskeny és közepes, hajlott, de a hajlat csak az orrgerinc alsó harmadánál kezdődik. Ajka közepesen vastag, erősen ívelt. Szája és állának csúcsa erősen kiugró. Szeme igen mélyenülőnek hat. Tekintete tüzes. A szemhéj vékony, sovány. Szemöldöke erősen ívelt, a szempilla hosszú. Füle kicsiny és a koponyához simul. Haja sötétbarna vagy fekete, többnyire hullámos, hajszájai vékonyak és lágyak. Bőre világosbarna. Szeme sötétbarna. Testszőrzete csekély, szakállszőrzete sűrű.

Az orientális ember magatartása méltóságteljes, zárkózott. Érzelmi világa ridegnek látszik, másokkal szemben türelmetlennek és kíméletlennek tűnik fel. A ridegség időnként szenvedélyes kitörésekben oldódik fel. Képzete sokszor csapong. Megfigyelőképessége éles. Erőszakos, kitartó, makacs és ravasz. Külsőleg tud hajlékony és alkalmazkodó lenni, de bensejében sohasem enged igazából. Nehezen felejt és bosszúálló. Családját rajongásig szereti. Élete árán is ragaszkodik szabadságához.

Az¹ orientális faj tulajdonképpen a nagy földközítengeri rassz-kör keleti, pusztai ága. A rassz-kör nyugati, tengerparti ágát mediterránnak nevezik. A mediterrán ember termete alacsony, de karcsú és végtagjai arányosak. Arca lágyvonású, állcsúcsa kerekded. Orra egyenes, rövid, orrcimpái kissé szétállnak. Szeme barnásfekete, tekintete eleven és vidám. Testszőrzete erős. A mediterrán embert könnyed derű jellemzi, az orientális embert a komor szigorúság.

A mongolid rassz-kör

A ímongolid rassz-kör európai képviselőihez sorolják a keletbalti és az alpesi fajt. Bizonyos vonások alapján egyesek ideszámítják a turanid fajt is.

A keletbalti ember alacsony növésű, rövidfejű, szélesarcú. Tarkója alig kiálló. Alsó állkapcsa nagy és súlyos, álla elmosódó. Orra tömpe, meglehetősen vastag és rövid. Haja világos, keményszálú, szeme világos, szemrése keskeny, bőre fakón-szürke. A keletbalti ember nehézkes és fontolgtató. Nehezen mozdul, a megszokott rendtől nem szívesen tágit. Számító, kerüli a kockázatot, inkább megelégszik kevés bizonyossal, semhogy nagyot merne.

Az alpesi ember is alacsony, rövidfejű, szélesarcú, orra szintén tömpe és rövid. Köpcös és végtagjai a törzshöz képest rövidnek hatnak. A keletbaltitól eltérően, szeme barna, bőre sárgás, keményszálú haja sötét. Az alpesi ember is maradi, képzelőerő híján való, a nyárspolgári hajlamok megtestesülésének tartják.

A nordikus és a hamitid faj

A sötét színekompliciójú orientálid típussal rokon a még sötétebb hamitid (vagy etiópiai) és a világos nordikus (helytelenül árjának vagy indogermánnak is nevezett) típus.

A nordikus ember termete magas, csípője széles. Feje hosszú, arca keskeny, tarkója kiugró. Álla határozott. Orra keskeny, ajka vékony. Világos haja lágyszálú és sima vagy hullámos. Szeme világos és mélyenülő. Bőre rózsásan fehér.

A hamitid ember termete magas, néha igen magas és karcsú. Csípője igen keskeny. Állsontja rendkívül kes-

keny, álla határozott. Orra vékony, gyakran kissé pisze. Ajka mérsékelten duzzadt. Füle kicsiny és a koponyához simul. Sötétbarna szeme igen nagynek tűnik fel. Tekintete szúrós és tüzes. Bőre vörösesbarna, sötét haja lágyszálú és hullámos. Testszőrzete csekély, szakállszőrzete mérsékelt.

Hasonló az orientalid, a nordikus és hamitid ember koponyájának formája, hajának lágysága ésj magatartásának méltóságteljes, tartózkodó alapvonása.

A negrid faj

A negrid ember termete közepes, végtagjai aránylag hosszúak. Feje közepes, arca széles, állkapcsa nagy, előre-ugró. Orra rövid és vastag. Ajka duzzadt. Szeme barnás-fekete, bőre sötétbarna, gyapjas haja fekete.

A zsidós típus

Régebben az embertan buzgón kereste a zsidós típust. Természetesen sikertelenül. Mert a zsidóság nem faj, hanem nép és ha vannak is jellegzetesen zsidós megjelenésű egyének, nyilván *több* típust képviselnek, mint ahogyan magyaros típus is több van, nem csak egy.

A zsidó művész — például Lilien — előszeretettel ábrázolja orientalid fajúnak a zsidót, az antiszemita torzképrajzoló viszont főleg előázsiái fajú egyéneket; tekint jellegzetesen zsidósnak. (Lásd a képmellékletet.) Mjégpedig nyilván azért, mert az orientalid és az előázsiái a zsidó népnek

európai környezetétől legelütőbb faji eleme. Európai szemmel nézve tehát főleg e két faj bélyegeiből adódik „a zsidós típus. Minthogy az orientálid ember európai szemmel nézve „szép”, az előázsiai pedig „csúf”, megérthetjük Lilien és a torzképrajzoló szempontját. Lehetséges azonban, hogy kaukázusi (vagyis előázsiai fajiságú); vagy palesztinai (vagyis orientálid fajiságú) környezetben épp a keletbalti vonásokat tekintik jellegzetesen zsidónak a nemzsidók és arab torzképrajzolók keletbalti faji bélyegekké látnák el zsidóábrázolásait.

A szokványos zsidós típus-megállapítások általában nem is érnek sokat, mert nem a *zsidót* jellemzik, hanem inkább csak azt emelik ki, ami feltűnik a más fajiságú szemlélőnek.

Mégis van zsidós külső. Bizonyosság erre Weissenberg zsidó antropológus kísérlete. Weissenberg nagyobbszámú fényképet helyezett a kísérleti személyek elé. A teljesen összekevert fényképek felerészt „asszimilált” külsejű és öltözetű zsidókat, felerészt oroszokat ábrázoltak. Orosz kísérleti személy a zsidó fényképek felét ismerte fel zsidónak, zsidó kísérleti személy viszont felismerte a zsidót ábrázoló fényképek hetven százalékát. Weissenberg szerint „olyan eredmény ez, amelyhez hasonlót, úgy hiszem, egyetlen más európai népnél sem érhattünk volna el”. Ha a kísérleti személyek életben láthatták volna a lefényképezett személyeket, még több zsidót ismertek volna fel mozgásáról és hanglejtéséről.

Természetes, hogy erősen eltérő fajiságú — például orosz — környezetben könnyebben ismerhetők fel a zsidók, de a jószemű megfigyelő nehézség nélkül megkülönbözteti a szinte tisztán előázsiai jellegű zsidót a tisztán előázsiai fajú örménytől is.

A zsidós típus kérdése tehát úgy oldódik meg, hogy egyik tényezője a környezettől elütő jelleg, az európai környezetben tehát az idegenszerű orientálid-előázsiai-mongo-

lid fajkép, másik tényezője pedig a mozgás, a taglejtések, a hanghordozás, az arcjáték és a tekintet számtalan imponderábilis mozzanata. Ezek az imponderábilisok a zsidó nép évszázados „beltenyésztésének” és zárt együttélésének során alakultak ki. Egyrésztük bizonyára nem csupán környezethatásokon alapul, hanem örökletes hajlamon.

Hiú próbálkozás lenne, ha ezekután le akarnók írni a zsidós típusokat. Hiszen az, ami leírható, nem a lényeg, a döntő imponderábilisok pedig éppoly kevésbé foghatók szavakba, mint illatok vagy hangulatok. A jellegzetes zsidós megjelenés szóbafooglalására csak szépíró vállalkozhatnék, a kutató legfeljebb hangosfilmet készíthetne róla.

A zsidó szépségeszmény

A zsidós típus kérdésével rokon a zsidó szépségeszmény kérdése. A zsidós típus azt mutatná, milyen ma a nép jellegzetes egyéneinek megjelenése. A szépségeszmény azt mutatná meg, milyen célképzet kormányozza a nép soraiban a természetes nemi kiválasztást.

A mai és tegnapi zsidó népi szépségeszmény meghatározása azonban nem egyszerű feladat. A törzsökös zsidóság tömegei tartózkodók és évszázadok óta nem írják meg, nem verselik meg, mit tartanak szépnek. A törzstől eltávolodott zsidók szépségeszménye pedig mimikris. Az asszimiliáns zsidók maguk is az antiszemita torzképrajzoló szemével látják mindazt, ami zsidós s ezért egyszerűen játveszik nemzsidó környezetük szépségideálját.

A részben ösztönös, részben tudatos fájnemesítő törekvések célképzetének körvonalai csak a bibliában és a tal-mudban található meg. Ennek a szépségeszménynek hatása követhető a zsidóságban egészen a 19. század elejéig

ott, ahol egyáltalában érvényesülhetett a természetes nemi kiválasztás, a szabad párválasztás. Nem tudhatjuk, mennyire él még ma is ez az eszmény a zsidók ösztöneiben.

A biblia és a talmud zsidóságának a szép ember magastermetű, nem túlságosan sovány, de nem is hájas, izmos és igen karcsú. Fejformája hosszú, haja sűrű és sötét, szeme sötét, de tiszta, nem homályos, orra nem kicsiny, ajka ívelt és kissé húsos. A szép férfi bőre világosbarna, a szép nőé pedig fehér. Határozottan csúnyának számít viszont a hájasság, a pocak, a túlságos soványság, a sötét bőr, a vörös haj, a gömbölyű fej (rövid koponya), a pisze, lapos, kicsiny orr, a vastag, duzzadt ajak, a rövid nyak és a lúdtalp.

Általában „szép” tehát, ami orientáid és hamitid vonás, kevésbé becsültek az; előázsiai, nordikus¹ és mongolid vonások, a negrid vonások pedig mind „csúnyák”.

A zsidók vére

A zsidók vére kétségtelenül sajátos összetételű. Az idevágó rendkívül érdekes kutatások még korántsem tekinthetők lezártak, néhány eredményükre azonban már utalhatunk.

A Hirszfeld-féle vérjelzőszám 1.16 és 2.96 között ingadozik, ami arra vall, hogy a zsidók vére legfeljebb annyira, de inkább kevésbé kevert, mint a legtöbb európai népé.* A szamaritánusok vérjelzője 2.35. (Schmidt, 1930.)

Az úgynevezett szerológiai távolságra vonatkozó Wellich-féle vizsgálatok szerint a zsidók vére a „szerológiai

* A Szaboltni és Visnevszky vizsgálatai alapján nyert alacsonyabb vérjelzők krimcsákokra és bucharaiakra, tehát nem törzsökös, hanem egzotikus szárvány-zsidókra vonatkoznak. (V. ö. Steffan: Handbuch für Blutgruppenkunde, München, 1932.)

skálán” az előázsiai és az orientid faj között helyezkedik el, mégpedig úgy, hogy az askenázok vére az előázsiaiakéhoz, a szőfárdok vére az orientidokéhoz áll közelebb. A szerológiai távolsággal kapcsolatos kutatási eredmények megerősítik a történészeknek azt a megállapítását, hogy a régi izraeli vérösszetételt ma a leghívebben a szamaritanusok, utánuk a jemeniek, utánuk pedig a szőfárdok közelítik meg és hogy az askenázok vérösszetétele erősebben távolodott el a régi izraeliekétől.

A népek vérenek különbözőségére és a zsidóság határozott különállására utal Manojlov kísérlete. Ez a kutató közel 1400 zsidó és orosz egyén vérért vizsgálta meg úgy, hogy krezilibolya-festékkel keverte. Azt tapasztalta, hogy az esetek 90 százalékában, szembeszökő különbség mutatkozott a zsidó és az orosz vér magatartásában: a megfestett zsidó vér igen gyorsan megszíneződött, az orosz vér viszont igen lassan vagy egyáltalában nem. Tehát a zsidók vérenek oxidációs folyamatai jóval gyorsabbak és erőteljesebbek az oroszokénál.

Morfológiai leírás

Az alábbiakban ismertetjük a mai zsidó nép vázlatos embertani morfológiai leírását. A közölt szám adatok csak nagy általánosságban való útbaigazításul szolgálhatnak. Minthogy a legújabb amerikai és — nagyrészt még közzé sem tett — bécsi vizsgálati eredmények nem állnak rendelkezésünkre, be kellett érünk jóval régebbi, részben kevésbé ítékeléses módszerrel végzett és csekélyebb számú egyénre kiterjedő vizsgálatok eredményével. Minthogy azonban ehelyütt csak nagy vonásokban akarunk megismerni a zsidó nép embertani morfológiai leírásával, ezekkel a régebbi — Elkind, Wagenseil, Weissenberg, Fish-

berg, Szpidbaum És mások nyomán közölt adatokkal is beérhetjük.

A termet és a növekedés

A zsidók átlagos magassága 162-163 centiméter. A szőfárd zsidók testmagasságának átlaga 166 centiméter (a nőké 153), az askenázoké 162 (a nőké 151). A zsidó nők termete általában a zsidó férfiakénak 93 százaléka. A termet-osztályok szerint való százalékos megoszlás a következő:

	magas	közepes	alacsony
askenázok	23	57	20
szőfárdok	28	52	20
összes zsidók	24	56	20

Az askenázok alacsonyabb termetét elsősorban az teszi, hogy lábuk aránylag rövid. Ülve nem tűnnek fel alacsonyabbnak a szőfárdoknál.

A termet nem öröklődő vonás. Csupán a növekedési hajlam örökletes. Az egyén öröklött tényezőinek sorában tehát csak az található meg, mely határig növekedhetnek az egyén a legkedvezőbb körülmények között. Az már nagyban függ életviszonyaitól és környezetétől, hogy eléri-e azt a határt.

Érthető tehát, hogy a zsidók termete más és más Jakóhelyük és lakóhelyükön folytatott életmódjuk szerint. Kelet- és Közép-Európában szabályszerűen elmarad a környező népek átlagos termete mögött, de az azonos környezeti hatások révén valamivel magasabb ott, ahol a környező nép is magasabbra nő, valamivel alacsonyabb pedig alacsonyabb termetű nép körében.

A zsidók növekedése előbb fejeződik be, mint a környező európai és amerikai népeké. A zsidók általában gyorsabban érnek meg ltörnyezetüknél és szellemi érettségüket is előbb érik el. A zsidó nők 12-13 éves korukban menstruálnak.

A koponyajelző

A héberek hosszúfejűek, az izraeliták hosszú- és középfejűek voltak. Ma a túlnyomórészt orientálid jellegű jemeni zsidók hosszúfejűek (átlagos koponyajelzőjük 74), a szamaritánusok és a szöfárdok középfejűek (78), a tekintélyes részben előázsiai fajiságú askenázek viszont mérsékelten rövidfejűek (82). A szamaritánusok között 30 százalék, a szöfárdok között 15-20, az askenázek között csak 1-2 százalék a hosszúfejű. A szöfárdok zöme — 60—70% — közepes fejű, az askenázek túlnyomó többsége — 80% — mérsékelten rövidfejű.

A nők átlagos koponyajelzője mindegyik csoportban magasabb, mint a férfiaké.

A bőr színe

A zsidók bőrének színe általában kissé sötétebb, mint a közép- és délkelet európai népeké. Gyakori a kissé sárgás bőr. A szöfárd zsidók közt eléggé gyakran találhatók feltűnően világos bőrű egyének. Ezek bőrének színe fakón fehér.

A haj és a szőrzet

A zsidók testszőrzete erősen előázsiái jellegű egyének-nél igen erős, arcszőrzetük is sűrű és gyakran göndör. A szemöldök többnyire sűrű, sokszor összenőtt az orrtő fölött (előázsiái vonás) és erősen ívelt (orientalid vonás).

A zsidók 26 százalékának haja hullámos, 6 százaléké göndör, 1 százaléké gyapjas, a többié egyenesszálú, mégpedig nagyobbrészt lágú, kisebbrészt keményszálú.

A zsidók hajszíne túlnyomórészt sötét. Az izraeliek és a régi zsidók 6-8 százaléka szőke volt. Ennyi szőke található a szamaritánusok soraiban ma is. A szőf árdok között ehhez képesti csökkent a szőkék aránya, az askenazok közt viszont növekedett: a szőf árdok 2.2 százalékának, a különböző askenáz csoportok 15-19 százalékának hajszíne világos. A legerősebben keletbalti jelleget viselő galíciai zsidók között 20-25 százalék a szőkék aránya. A lengyelországi zsidók között aránylag legtöbb a vöröshajú is: közel 3 százalék.

Az egész zsidóságnak 15 százalékát teszik ma a vüá-goshajúak, nem egészen 1 százalékát pedig a vöröshajúak.

A szőke zsidók eredete

Amit a laikus „szőkének” nevez, az tulajdonképpen a világos színekompliciót (világos haját, szemet és bőrt) jelenti. A világos színekomplicióval eddig két formájában találkoztunk: a nordikus és a keletbalti fajnál. A nordikus ember haja aranyszőke és lágyszálú, szeme kék, bőre rózsaszínfehér. A keletbalti ember haja fakószőke, keményszálú, szeme szürke, bőre fakón fehér.

A zsidó néptestben egyaránt találunk nordikus és

keletbalti „szőke” elemeket. A nordikus elem felbukkan a szőfárdok, sőt a Nechemja óta, fajtisztaságukra kínosan ügyelő szamaritánusok sorában is. Ezt a tényt csak ópalesztinai (főleg filiszteus)[keveredéssel magyarázhatjuk és bizonyosra vehetjük, hogy ilyen eredetű az askenázi ágban található kevés nordikus elem nagy része is.

A keletbalti elem jóformán csak az askenázi soraiban található meg és a szőfárd ágba csak; askenáziakkal való keveredés útján került. A keletbalti elem a kazár és a szláv térítések korszakából ered.

A „szőke zsidóság” titkának nyitja tehát az a tény, hogy az ópalesztinai zsidóság beolvasztotta a nordikus filiszteusokat, az a zsidó csoport pedig, amelytől az askenáziok származnak, a megtért kazárokat és szlávokat.

A szőke zsidók léte azonban nem vall a szétszóródás egész ideje alatt történt állandó keveredésre. Ilyen keveredésre nem is került sor. A szőke zsidók megoszlása épp ellenkezőleg azt mutatja, hogy előfordulásuk gyakorisága teljesen független a környező nép szőke elemeinek megoszlásától. (Ez pedig a zsidó származási vonal keveretlenségének közvetett bizonyítéka.

Kitűnik ez Virchow híres vizsgálatából. Virchow a múlt század hetvenes éveiben embertani katasztert készített az akkori német birodalom tíz millió iskolásgyermekéről. Megállapította, hogy a zsidó gyermekek 11 százalékuk mutat világos színekompliciót és ezek a szőke elemek egyenletesen oszlanak meg a német birodalomnak akkori — lengyel- és oroszországi bevándorlóktól még jóformán mentes — zsidó lakosságában. Ha a szőkeség környezeti hatás nyoma lett volna, akkor a szőke zsidók arányszámának a szőke németek arányával párhuzamosan, tehát dél és délkelet felől az északnyugati országrészek felé kellett volna emelkednie. (A gyermekek szőke hajának megsötétedése folytán természetesen a zsidó össznépeségben a 15 százaléknál jóval kevesebb volt a világos komplexió aránya.)

Livi olasz statisztikus is megállapította, hogy az ősrégi olaszországi olasz településekben is függetlenül a szőkék aránya attól, milyen ez az arány a környező népességben.

A világos koanplexió egy részének ópalesztinai eredetét bizonyítja az a tény is, hogy az indiai „fehér” zsidók közt is vannak szőkék és kékszeműek. Ezek a közel két évezrede Indiában élő zsidók csak hazájukból vihették magukkal a világos elemeket, hiszen az indiai lakosságtól nem szerezhettek „szőke” örökletes tényezőket.

A szem színe

A zsidók többségének szeme sötét színű, azonban több zsidónak van világos színű szeme, mint szőke haja.

Barna szemű a szőfárd férfiak 80, a szőfárdi nők 70, az askenáz férfiak 55, az askenáz* nőknek pedig 60 százaléka.

A világos szemszínek közül egyenlően 6-7 százalékos a kék, szürke és zöld szem aránya a szőfárdok között. Az askenáz férfiak 25 százaléka kék, 20 százaléka szürke szemű, az askenáz- nők között pedig 20 százalék a kék, 15 százalék a szürke és 6 százalék a zöld szemű.

A szamaritánusok 11 százaléka kék, 40 százaléka barna, közel fele pedig zöldszemű volt (Szipidbaum 1927-i közlése szerint).

Az arc

Az arcot jellemzi elsősorban általános kifejezése, azután az arcjelzővel megadott hosszúság-szélességi arány,

az arcszörzet és a lágyszőrök közül elsősorban az orr, az ajkak és a fülkagyló.

A zsidós *arckifejezés* kétségtelenül sajátos és jellemző. Leírása igen nehéz. Az arckifejezésre is vonatkozik az, amit a zsidós típus kapcsán mondtunk a szavakkal való leírásról és a filmfelvételtől.

A hosszúfejű egyének *arca* általában keskeny és hosszúságú, a rövidfejűeké pedig széles. A Rosszabb fejű szőfárdok átlagos arcjelzője ennek megfelelően körülbelül 89 és ugyanennyi a hasonló koponyajelzőjű samaritánusoké is. Az askenázok átlagos arcjelzője körülbelül 74.

A zsidók *orra* kilenctizedrészt keskeny (leptorrhin). Az úgynevezett orrjelző mindkét ágba átlag 62 (a nőké 60). Az orrgerinc-formák százalékos megoszlása a következő:

	Pisze		Egyenes		Hajlott	
	fi	nő	fi	nő	fi	nő
szőfárdok	13.4	35.5	37.3	29.0	49.3	35.5
askenázok	5.0	15.9	55.0	60.4	40.0	23.7

A zsidóknak nem egészen fele hajlott orrú. A sokat emlegetett „zsidó orr” a valóságban nem jellemzi a zsidó tömeget. A „zsidó orr” alapján véve előázsiai orr és a keresztény örményeknél található meg leginkább. Minthogy azonban az előázsiai fajiságot a zsidók képviselték és képviselik a legtöbb európai országban és, mint mondtuk, a környezettől legelütőbb bélyegeket tekintik jellegzetesen zsidósnak, természetes, hogy első és legszembeszökőbb zsidós vonásnak az előázsiai orrot szokták minősíteni. Tény azonban, hogy a „zsidó orr” minden olyan népben megtalálható, amely keveredett előázsiai elemekkel.

Az orr formáját legalább négy különállón öröklődő tényező szabja meg. Külön tényező határozza meg ugyanis az orrtő, az orrgerinc, az orrcsúcs és az orrcimpa alakját.

Néhány antropológus szerint nem az egész orr előázsiai jellege, hanem az orrcimpa bizonyos alakja tenné zsidóssá az orrot, mégpedig a húsos, nagy, felfelé- és hátrahúzódo hatást keltő orrcimpa. Az ilyen állítólag zsidós orrcimpa előfordulásának arányáról nem rendelkezünk adatokkal.

A zsidók több mint felének *ajka* közepes vastagságú. Vastagajkú a zsidók egy harmada. A fennmaradó egy hatodrészt vékonyajkú egyének teszik. A zsidó nőknél valamivel ritkább a vastag és ennyivel gyakoribb a vékony ajak.

Itt jegyezhetjük meg, hogy gyakran esik szó zsidós beszédmódról, zsidós hanghordozásról. A beszédmodor antropológiai elemzése azonban igen kényes feladat. A fajismeret ma még nem jutott el arra a fokra, hogy elvégezhetné ezt az elemzést, A zsidó népnek bizonyára megvan a maga sajátos hang-kincse és nyelv-muzsikája. A szőfárd beszédmodot nyüván a romlatlan ejtésű héber beszéd, például az idősebb palesztinai szőfárd-nemzedék beszéde tükrözi, az askenáz beszédmodot pedig a romlatlan (színpadi) ejtésű jiddis (zsargon). Valószínű, hogy részben e hang-kincs és nyelv-zene teszi zsidóssá a zsidók egy részének másnyelvű beszédét is.

A zsidó egyén leíró lélektana

Az embertani érdekből végzett tömeges összehasonlító lélektani vizsgálatok száma még nem eléggé nagy ahhoz, hogy végleges következtetéseket vonhassunk le belőlük. Az eddigi szórványos vizsgálatok megerősíteni látszanak az átlagzsidó lélektani tulajdonságaira vonatkozó közkeletű megállapításokat.

Ezek szerint a vizsgálatok szerint a zsidóknál általában a fogalmi gondolkodás uralkodik, az európai nemzsidóknál

pedig a szemléletes gondolkodás. A legtöbb zsidó az értelmi tevékenység területén erősebb, a cselekvés és a térbeli formálás területén pedig gyengébb, mint a nemzsidó európai átlag. A zsidó eszerint verbálisabb, hajlamosabb az elvonásra (absztrakcióra), a nemzsidó pedig realisabb és hajlamosabb a tárgyi valóságokkal való foglalkozásra.

Fontos kérdés, vajjon mutatkoznának-e lelki eltérések egyrészt zsidók, másrészt pedig arabok és örmények; tehát orientális vagy eloázsiai fajiságú népek között is. Mint-hogy ezt a kérdést sem tisztázták még, nem dönthetjük el, vajjon az említett zsidó lelki sajátosságok örökletes faji tényezőkre vezethetők-e vissza vagy pedig csak a létért folyó harc nem örökletes velejáróiról van-e szó.

A zsidó fajisággal jár, hogy a zsidó egyén lelki téren gyorsabban fejlődik, mint az átlagos európai. Ez a tény erősen befolyásolja a zsidó és nemzsidó gyermekek összehasonlító lélektani vizsgálatainak eredményét. A zsidó gyermekek lelki téren is gyorsabban érnek meg s így csak óvatosan hasonlíthatók össze az azonos korú nemzsidó gyermekekkel.

A zsidók betegségi statisztikája

A zsidó átlagember más betegségekre hajlamos, mint a környező népek tagjai. Ennek az eltérő magatartásnak több oka van.

Először is a zsidóság élettani szívóssága nagyobb, mint szinte minden más népé. A zsidóság soraiban általában csekélyebb a csecsemő- és gyermekhalandóság és kisebb a fiatalabb évjáratok halandósága is, mint környezetében. Alacsonyabb műveltségű országban ugyan nagyobb a zsidók halandósága is, de a környező néphez képest szinte mindig eltérés mutatkozik a zsidók javára. Így

tehát magasabb a zsidók átlagos életkora is. Az idősebbek nagyobb száma folytán természetesen nagyobb az idősebb korosztályok halálozási aránya és gyakoribbak az öregkor jellegzetes betegségei. Az ezzel összefüggő jelenségek még erősebben mutatkoznak meg ott, ahol — mint például a magyarországi zsidó kisebbségben — csökkenő a zsidó születések aránya. Természetes az is, hogy más a helyzet Palesztinában, mert a palesztinai zsidók között aránylag igen sok a fiatal egyén.

Másodszor más a zsidó népesség társadalmi helyzete, mint a környező népességé. Palesztinán kívül a zsidóság népcsonk: nem tesz teljes normális népet, hanem törzsnélküli fej; gazdasági rétegződése szerint, mint később látni fogjuk, csupán nagyvárosi népességnek felel meg, így tehát a zsidók között gyakoribbak a jellegzetes városi betegségek (főleg a vérkeringés betegségei és a pszichés zavarok).

Harmadszor más a zsidó életstílus, mint a környezeté. Különösen más a hagyományhű tömegek esetében, de eltérő a többé-kevésbé európaisodott és a hagyománytól eltávolodott zsidóknál is. Az étkezési szokások, a családi élet sajátos jellege és más mozzanatok szintén befolyásol¹ják a betegségi statisztikát. Megmutatkozik annak hatása is, hogy az átlagos zsidó jobban félti egészségét, jobban félti és gondozza gyermekét és gyakrabban és inkább megy orvoshoz.

Negyedszer egész sereg örökletes vonás különbözteti meg környezetétől a zsidót. Aligha állapítható meg, mennyiben gyökereznek ezek a vonások az ősi fajiségben és mennyiben alakultak ki az utóbbi évszázadok folyamán végbement természetes kiválasztódás során. A némely betegségtől való viszonylagos mentességben valószínűleg részük van a fajiség tényezőinek is, egyes elfajulásos jelenségek viszont minden bizonnyal annak a ténynek következményei, hogy a kis lélekszámú gettóknak az elzárkózás és

a korlátozott párválasztási lehetőségek miatt elszaporodtak a rokonházasságok.

A felsorolt négy okcsoport természetesen csak ritkán különíthető el. Általában együttesen hatnak mindezek a tényezők és eredőjük a zsidó betegségi (és halálozási) statisztika sajátos képe. Az alábbiakban felsoroljuk ennek a képnek szembeszökő vonásait.

Egész sereg olyan betegség van, amelyre a zsidók sokkal vagy valamivel hajlamosabbak, mint átlagos nemzsidó környezetük.

Sokkal gyakoribb a zsidóknál a három zsidó népbetegség: a cukorbetegség, a szív koszorúereinek megbetegedése és a funkcionális pszichés zavar.

Gyakrabban fordul elő a zsidóknál a rák (a méhrák kivételével), mindenféle szem-, vese-, epe-, szívbaj, az ér-elmészesedés, az agyvérzés és a húgyivarszervek mindenféle megbetegedése.

Három igen ritka betegség, a Tay-Sachs-kór (csecsemőkorban fellépő elbutulásos vakság), a Bürger-kór (fiatalabb férfiaknál fellépő végtagüszkösödés) és a Gaucher-kór (a lép megnagyobbodásával kapcsolatos súlyos anyagcserezavarok) szinte csak a vérrokonok házasságából származó keleteurópai zsidók sorában fordul elő.

Két fontos nemzsidó népbetegség, a gümőkór és az alkoholizmus viszont sokkal ritkábban szerepel a zsidók betegségi statisztikájában, mint a környezetében. Ugyancsak jóval ritkábban betegednek meg a zsidók májbetegségekben, méhrákban; epilepsziában, organikuáj elmebetegségekben és ragályos betegségekben.

A gümőkórral szemben mutatkozó viszonylagos immunitás a zsidó kórtani statisztika egyik legfigyelemreméltóbb jelensége. Tény, hogy a legszegényebb és legegésztelenebb körülmények között, nyomortanyákon élő zsidók, sőt az „izzasztónak” gúnyolt levegőtlen és poros newyorki

műhelyekben összezsúfolt keleteurópai zsidó tömegek is sokkal ellenállóképesebbek voltak a tüdővésszel szemben, mint a jobb viszonyok között élő nemzsidó néprétegek.

Érdekes jelenség a zsidók alkoholizmusának hiánya. Szinte „másodlagos faji bélyeg” az alkohol iránti bizonyos fokú érzéketlenség. Ez azonban nem antialkoholizmus. A zsidóság belső törvényei egyenesen előírják a bor élvezetét (pénteken és szombaton este 1-1 pohárral, esküvőn egy pohárral, a tavaszi szabadságünnep — peszach — első két estéjén négy-négy pohárral), a gettó lakói pedig szívesen kóstolgatták az égetett italokat is. De a legtöbb zsidó egy-két pohár után megelégszik az egyébként kedvelt italt, nem kíván többet és nem részegedik le. Az alkoholizmus gyökere a szeszes itallal betelni nem tudás, az ivási szennyvedély s így érthető, hogy a zsidók zöménél sokkal ritkábbak az alkoholizmussal összefüggő megbetegedések, mint a nemzsidóknál. A zsidó kisebbségek peremén, a Mil-sőségekben a környezethez (hasonulni igyekvő Inéprétegben természetesen jóval gyakoribb az alkoholos megbetegedés, de aránya itt sem éri el a nemzsidó statisztika számait.

Feltűnő a ragályos betegségekkel szemben mutatkozó viszonylagos immunitás. A középkori pestisjárványok idején ez a jelenség adott okot arra a vádra, hogy a zsidók idézték fel a feketehalált. A tífuszmegbetegedések aránya kisebb, a koleramegbetegedéseké pedig jóval csekélyebb a zsidóknál, mint környezetükénél. Ez részben nyilván a hagyományhű zsidó tömegek magasabb egészségkultúrájának eredménye, részben azonban bizonyos örökletes tényezők velejárója.

A palesztinai zsidóság kórtani statisztikája erősen eltér a többi zsidó csoportétól, de korai volna, ha már ma Messzebbmenő következtetéseket vonnánk le a palesztinai adatokból. Valószínű, hogy a zsidók kedvezőbb gümőkór-etatisztiidája, az alkoholizmus hiánya és a ragályos ,beteg-

ségekkel szemben mutatkozó viszonylagos immunitás megmarad Palesztinában is, a vérkeringési betegségek és a pszichés megbetegedések aránya pedig csökken.

A mai zsidó népegyéniség általános jellemzése

A zsidók a kereszténység előtt 450 és a kereszténység után 750, majd 1100 és 1800 között szinte tökéletes beltenyésztésben éltek. Ez alatt az idő alatt egész sereg sajátos tulajdonság és maga/tartás szilárdult meg vagy fejlődött ki. Ezek a jellemvonások ősi hajlamokban gyökereznek, kibontakozásukat azonban a környező nemzsidó világ és a belső zsidó nevelés meg utánzás részben ösztönző, részben gátló hatásai tették lehetővé.

A felületes szemlélő azt hihetné, hogy e jellemvonások fenomenológiai leírása, mintegy „keresztmetszete” adná a leghívebb képet a zsidó népegyéniségről. A „keresztmetszet” szó azonban maga utal ennek a feltevésnek hibájára. A zsidó népegyéniség eleven valami, folytonosan változik, fejlődik, alakul, a föld különböző pontjain más és más, némely tekintetben egészséges, más tekintetben azonban beteg. Tehát a fenomenológiai leírás csak igen tökéletlen képet ad róla. Ha meg akarjuk ismerni, nem fényképet, hanem mozgóképet kellene róla készítenünk.

Ilyen mozgókép a történelmi áttekintés. Csak a történelmi áttekintés értetheti meg Velünk a zsidó népegyéniséget és csak a történelem ismeretében állapíthatjuk meg, mi a népegyéniség pozitív vonása és mi benne a beteges vagy elfajult vonás, mi az igazi lényeg és mi az, ami csupán többé-kevésbé elüt a környező népektől.

Mindennek előrebocsátása után ehelyütt — a történelmi áttekintés előtt — a következőképpen vázolhatjuk

a mai zsidó népegyéniség szembeszökőbb jellemvonásait a beteges és elfajulásos, tehát gyógyításra szoruló és részben — Palesztinában — valóban gyógyuló vonások mellőzésével:

A mai zsidó közösség magatartása nem együtemű, nem szinkrón a környezetével. Társadalmi és gazdasági élete sok vonatkozásban megelőzi a környezetét, ez csak évek vagy évtizedek kmilva éri utói; más vonatkozásokban a zsidó közösség az elmaradottabb: középkori, sőt ősi nomád értékelések és magatartási módok maradványait hordozza magában.

Sajátos zsidó jellemvonás a szellemi mozzanatok egyoldalú túlbecsülése és ezzel — évszázados nemi kiválasztás, mégpedig nem is természetes, hanem a házasságokról döntő szülők mesterséges kiválasztása útján — az értelmi képességek fejlesztése, az elvont gondolkodásra való hajlam fokozódása s a szemléletes gondolkodás iránti érzék csökkenése.

Jellemzi a zsidó közösséget a szélsőségre, végletes-Bégre való hajlam is. Minthogy a tiszta, elvont gondolkodásban nincsen középút és az élesen elhatárolt fogalmak között nincsen elmosódó átmenet, az értelmi tevékenység elhatalmasodása természetszerűen radikalizmussal jár.

A zsidó közösség „dinamikus”, nyughatatlan, mimdig kutat és keres. A mindennapos életben külsőségekben is hajszolja az újat, a szellemi és társadalmi élet területén pedig fniin^ általánosabb érvényű emberi igazságokra törekszik.

Fejlett a zsidó közösség szociális érzéke. Ebben a közösségben a nő egyenjogú társa a férfinek. A zsidó családi élet bensőséges. Jellemzője a gyermekek és az öregek bálványozása.

A zsidó közösség mozgékony. Könnyebben vándorol és könnyebben vonja is ki gyökereit települési helyének talajából, mint a legtöbb más megtelepedett nép.

A vázlatos kép sem volna teljes, ha nem említenek meg, hogy a „könyv népe” a 19. században nemcsak az irodalom és a tudomány, hanem a napisajtó, a színpad és később a film népe is lett.

Végül említésreméltó közösségi jellemvonás az egészségvédelem iránti érzék rendkívüli fejlettsége és az orvos nagymértékű tisztelete és igénybevétele.

A beteges és elfajulásos zsidó sajátosságokat a zsidók társadalmi kórtanáról szóló fejezetben ismertetjük.

FÜGGELÉK

A fajbélyegek

Egyének és népek faji hovatartozását, illetőleg faji alkotóelemeit bizonyos fajbélyegek (örökletes tényezők érzékelhető, lehetőleg mérhető megnyilvánulásai) alapján állapítják meg. Az újabb embertan rendkívül sok ilyen bélyeget ismer és dolgoz fel természettudományos szabatossággal és olyan megbízható módszerekkel, amelyek előtt nem állnak meg a 19. századbeli embertani vizsgálatokkal szemben gyakran és joggal hangoztatott kétségek.

A fajiség nemcsak a test alakjában és arányaiban nyilvánul meg hanem minden porcikájában, a fehérjékben, a csírasejtekben, a szervezet egész életében, egészséges és beteges működésében is. A fajbélyegeknek ezt a területét még távolról sem dolgozta fel az embertan olyan teljességgel, mint a test alakjában és arányaiban, valamint a színkomplexiókban és a vércsoport-megoszlásban megnyilatkozó bélyegeket. Ezért ehelyütt csak az utóbbiakat említjük meg.

A koponyajelző megadja a koponya-felülnézet hosszájának és szélességének arányát. Ez a jelzőszám azt mondja meg, a ezéleségi méret hány százaléka a hosszúsági méretnek. Ha a jelzőszám 80 vagy több. rövidfejűségről, ha 75 és 80 között van, közepesfejűségről, ha pedig 75-nél kevesebb, hosszúfejűségről beszélünk. A koponyajelző kiszámításához szükséges két méretet különleges körzővel állapítják

meg. Élő ember fején kissé módosulnak a felsorolt határszámok.

Az arcjelző az arcmagasság és a járomcsont-távolság arányát fejezi ki. Megadja az arcmagasság (az orrtő és az áll legalacsonyabb pontjának távolsága) hány százalékát teszi a járomcsont-ív legnagyobb távolságának. Ha a jelzőszám 90 vagy ennél több, keskeny arcról, ha 85 és 90 között van, közepes arcról, ha pedig 85 alatt van, széles arcról beszélünk. Ezek a határszámok is módosulnak élő ember arcán.

Az arcszöveget úgy állapítják meg, hogy képzelt vízszintest vonnak a szemgödör alsó szélén és a fülnyílás felső szélén át és megméri, hány fokos szöveget zár be ez a vízszintes az orrtövet a fogmedri ponttal összekötő vonallal. 85 fokos és ennél nagyobb arcszög esetében egyenes az arcél, 80-85 fokos arcszög esetében közepes, 80 fok alatt pedig előreálló.

Az orrjelző az orr magasságának és szélességének aránya. Azt fejezi ki, az orr szélessége a magasságnak hány százaléka. Ha a jelző 55 százaléknál kevesebb, igen vékony, ha ennél több, de nem éri el a 70 százalékot, vékony, ha 70 és 85 között van, közepes, ha pedig 85 vagy ennél több, széles orrról beszélünk.

A termet 160 centiméterig alacsony, 160 és 165 centiméter között kisközepes, 165 és 170 centiméter között nagyközepes, 170 centimétertől pedig magas.

A bőr, a haj és a szem (helyesebben a szivárványhártya) festéktartalmát és festékelosztását tapasztalati úton készült skálákkal mérik. Az ilyen iskálák kezdőfoba (0) rendszerint a legvilágosabb, tetőfoka pedig a legsötétebb színárnyalat. A hajszín-skála például a legvilágosabb fehérresszőkétől a szőkén, barnán és feketén át halad a legsötétebb kékesfeketéig, a vörös hajszínek osztályozása vitás, a szemszín-skála fokai pedig az albinos (vörös), világoskék, kék, sötétkék, világosszürke, sötétszürke, zöldes, világosbarna, barna, sötétbarna és feketésbarna szín. Mi nem skálaszámokkal, hanem közérthető megjelölésekkel (sárgás bőr, szőke haj, zöldes szem, stb.) közöljük a festéktartalommal kapcsolatos adatokat. Ugyancsak közérthető magyar megjelöléseket használunk a fajbélyegeknél a számszerű jelzőknél nem kevésbé fontos alaktani leírására.

A vérjelző azt mutatja, milyen az egyes fajok és

népek, tehát nagyobb embercsoportok sorában a vércsoport-megoszlás. Igen egyszerű képletből adódik ős egyetlen számmal fejezi ki, hogy a szóbanforgó embercsoportban milyen arányban fordul elő az ismert négy vércsoport. (Minden ember vére a vérátömlesztésekkel kapcsolatban megállapított négy csoport egyikéhez tartozik. Ai egy-egy csoporthoz való tartozás örökletes tulajdonság és nem változik az egyén életének folyamán.) A különböző fajok és népek vérindexe más és más. A kevésbé kevert népek vérjelzője kisebb mértékben ingadozik (a tatároké 1,03 és 1,50 között), a kevertebb fajiságú népeké viszont erősebben (a németeké 1,13 és 44,86 között).

Újabbkeletű kutatások érdekes eredménye a szerológiai távolság meghatározása. Bizonyos feltevések alapján a vérjelzőszámokból kiindulva, százalékszámokkal jellemzik a fajok és népek vérösszetételét. Ezek a százalékszámok skálaszerűen rendezhetők és az egyes fajoknak és népeknek egymástól (illetőleg a skála végpontjait jelző feltételezett két ősfajtól) való távolsága ezen a skálán: a szerológiai távolság. A szerológiai távolság tehát a szó szoros értelmében a fajok és népek vérrokonságának jelzője volna.

Megjegyezzük végül, hogy egyazon fajon belül is különbözők a férfiak és a nők fajbélyegei. Közismert tény, hogy a nők termet-átlagá kereken tíz százalékkal alacsonyabb a férfiakénál, de például a nőknél nagyobb a koponyajelző átlaga és eltérő az ajakvastagság is. Ahol szűkegesj külön jelezzük ezt az eltérést a zsidó néptest leírásánál.

Ha a felsorolt fajbélyegek isegítségével határozzák meg egy nép jellegzetes képét, megkönnyíti a munkát, hogy bizonyos bélyegek öröklésmechanikai okokból gyakran kapcsolódnak, vagyis az egyének nagy részénél együttesen jelennek meg. Különösen szembeszökő a színkomplexió, a sötét bőr, haj és szem, vagy világos bőr, haj és szem együttes öröklődése.

A fajbélyegek között nem szerepelnek a nyelvek. Bizonyosra vehető ugyan, hogy az egyes fajok keletkezésük idején testi-lelki sajátosságaiknak megfelelő faji nyelveket teremtettek, de a történelem folyamán a nyelvek sokszor cseréltek gazdát és fajt. Igaz, hogy az ilyen csere során a nyelvek mindig át is alakultak, mégpedig nyilván új gazdáik testi-lelki sajátosságainak megfelelően, de ezek az átalakulások nem elegendők ahhoz, hogy egy mai nép nyelvéből következtethessünk faji alkotóelemeire. Épp ezért durva hiba, ha például — a sémi vagy a szláv nyelvcsaládra gxmoldva — sémi vagy szláv fajról beszélnek.

III.

A ZSIDÓ NÉPEGYÉNISÉG KIALAKULÁSA

Kánaán

A zsidó nép őshazája Kánaán. Az ország — a Jordántól keletre elterülő vidékeket ideszámítva — a Földközi-tenger és a pusztaság között terül el. A pusztaság, a szár-szteppe az orientális fajú nomád arameusok bölcsője. A szír-szteppét áthatolhatatlan homoksivatag választja el a dél-keletre húzódó arab pusztaságtól, az arab népek hazájától. Kánaántól északra terül el Amóriföld (a mai Szíria déli része), az amoriak országa. Kánaán geopolitikai jellemzője, hogy mintegy összekötő híd a két művelt nagyhatalmi birodalom, Kétfolyamköz (Babilónia) és a Nílus völgye (Egyiptom) között.

Kánaán történelemelőtti korszakbeli lakosságáról jóformán semmit sem tudunk.

A történelmi ókor folyamán számtalan népfaj vonult át Kánaánon és egy részük meg is telepedett az országban. A sok népvándorlás majd mind észak felől haladt dél felé, a Nílus völgyének irányában.

A népvándorlási hullámok megtelepedett maradványaiból alakult ki a kánaáni nép faj-mozaikja. Ebben a

keverékben az orientálid faj volt az uralkodó elem. Már a legrégebbi népvándorlások törzsei is orientálid fajúak voltak. Erről tanúskodik az ősi kánaáni helynevek zömének sémi volta. Az ősrégi helynevek között csak elvétve akad egy-egy nem sémi nyelvű.

Az első ilyen népvándorlás korszaka az i. e. negyedik évezredbe tehető. Ettől az időtől fogva újra meg újra, túlnyomórészt orientálid népek hullámai árasztották el az országot és gondoskodtak arról, hogy felfrissítsék a kánaáni népet, többnyire a szír pusztából eredő nomádok révén. A bevándorlók általában nemigen különödtek el a már ott talált lakosságtól, hanem elkeveredtek vele.

I. e. 2000 körül nem orientálid jellegű két nép került Kánaánba: a hetita és a kusita. A hetiták túlnyomóan előázsiai fajúak voltak nordikus, mediterrán, hamitid és turanid fajú elemekkel. Kis-Ázsiából törtek dél felé. A kusiták valószínűleg Egyiptomból vándoroltak Kánaán déli részébe. Túlnyomóan hamitid jellegűek voltak, de jelentős számban tartalmaztak orientálid, mediterrán és negrid elemeket is.

I. e. 1400 körül ismét kevés hamitid és előázsiai elemet is tartalmazó túlnyomórészt orientálid nép vándorlása indult meg Kánaán felé, a *chabiru*-törzseké. Ennek a vándorlásnak okmányyszerű emléke is maradt: a szorongatott hetita hűbéres fejedelmek segélykérő levelei hűbérurukhoz, a fáraóhoz. A *chabiru*-törzsek a szír pusztaságból, az arameus nomádok hazájából eredtek. Nyelvük sémi volt: az órameus. Hamarosan átvették a kánaáni nép rokon nyelvét, bár némi óarameus színezetet adtak neki. Az órameus színezetű kánaáni nyelvet nevezik később hébernek.

A *chabiru*-vándorlás egyik törzsétől vagy törzs-csoportjától származott az izraeli nép. Ezt a törzset vagy törzscsoportot — a bibliai ősapák történetei igen híven számolnak be életmódjukról — a későbbi izraeliektől való megkülönböztetés végett a továbbiakban *hébernek* nevezzük.

A héberek

Az ősapák történeteiből állattenyésztő orientál] id; pásztorok képe bontakozik ki. Főerényük a vitézség, lovagiaság, magatartásuk méltóságteljesen tartózkodó volt. Szívósság és kitartás, ravaszság és furfang, vendégszeretet és bosszúállás meg a többi nomád tulajdonság jellemezte őket. Hareiaságukat fékezte az a tény, hogy kevésbé mozgékony nyájaikkal hosszabb ideig kellett egyhelyben megmaradniok s épp ezért rá kellett fanyalodniuk a szomszédokkal való békés együttélésre.

Mindezzel nemigen ütöttek el környezetüktől.

Egy vonatkozásban azonban különböztek az ősapák nemcsak a többi kánaáni népelemtől, hanem valószínűleg a többi chabiru-törzstől is. Istenhitük tisztultabb volt, az „ősapák” a világ fölött álló Egyetlen Istenben hittek. Hittek abban, hogy ez az isten fölötte áll minden más törzs valamennyi istenének, hogy ez az isten az igazi isten és meg sem tűri maga mellett a többi istenséget. Ez a gondolat a maga idejében és különösen az adott környezetben annyira új és forradalmi volt, olyan nagy haladást jelentett a szellemi fejlődés útján, hogy fel kell tételeznünk: a héberek — legalábbis a szellemi élet vallásos vonatkozású területén — sajátos tehetséggel rendelkeztek. Csak sajátos tehetség révén válhattak képessé az egyistenhit megalkotására, helyesebben — minthogy ez a hit bizonyára egyetlen tehetséges egyén műve volt — az egyistenhit elfogadására.

A chabiru-törzsek zöme idővel felhagyott a nomád élettel és földművelő, sőt talán város lakó lett. Elkeveredett a többi lakossal és különállása elvesztésének árán gyarapította a kánaáni nép orientálid alkotóelemét. A héberek azonban megmaradtak félnomádnak az állandó települések peremvidékein.

A héberek egj/ része i. e. 1300 körül Egyiptomba vándorolt. Más részük — bizonyosan tudjuk a későbbi Äser,

Röuben és Gád törzséről — Kánaánban vagy a Kánaántól délnyugatra lévő Kádes-oázisban maradt és csak később, a honfoglalás idején csatlakozott ismét az Egyiptomból visszatérő testvértörzsekhez.

A héberek egyiptomi útjának idején a Balkán felől kiinduló görög népvándorlás távoli hulláma érte el Kánaánt. Nordikus népek hódították meg Jeruzsálemet és környékét is, Egyiptomba is megpróbáltak betörni, de visszaverték őket. Ennek a népvándorlásnak egy másik ága 1200 körül indult útnak, mégpedig valószínűleg Kréta szigetéről. Ezek a „tengeri népek” hajóhadukkal szintén több-ízben megtámadták Egyiptomot, de sorozatos vereségek után elvitorláztak kelet felé. 1180 táján partraszálltak Közép- és Dél-Kánaánban és megtelepedtek a tengerparton. A bibliai történetírás ezt a túlnyomórészt nordikus népet nevezi filiszteusnak. Később róla nevezték el Kánaánt Parlesztinának.

Az elmondottakból kitűnik, hogy a héberek Egyiptomba való vándorlásának idején a kánaáni nép túlnyomórészt orientálid jellegű faj-mozaik volt, erős eloázsiai és hamitid, kevesebb mediterrán, nordikus, turanid és negrid elemekkel.

Izrael

Az Egyiptomba vándorolt héber törzsek körülbelül fél évszázadot töltöttek a fáraók országának keleti határszélén. Faji alkatuknak itt keletkezett változásait nem ismerjük. Aligha lehettek számottevők, legfeljebb némi hamitid és negrid elemmel gyarapodhatott a héber törzsek fajisága.

Ezek a héber törzsek i. e. 1250 körül vezérük, Mózes irányításával ismét elhagyták Egyiptomot. Lélekszámuk ekkor körülbelül 12.000 lehetett. Kánaántól délnyugatra

telepedtek meg a rokon héber törzsek lakta Kádes-oázisban és vagy negyedszázadig éltek a pusztaság közepén'rejtőző termékeny földdarabon.

Mózes Kádesben lángelméjű nemzetszervezőnek és nemzetnevelőnek bizonyult. Sikerült egy néppé kovácsolni az Egyiptomból visszatérő és a Kádesben talált rokon törzseket azáltal, hogy közös istenhitet, közös rituálét, közös törvényt és közös célt adott neki. Az istenüktől osztályrészül kapott Kánaán meghódítása volt a közös cél. Az egyesülésben tizenkét törzs vett részt: Simóón, Lévi, Jöhuda, Zebulon, Dán, Naftáli, Efráim, Mönassé, Káin, Káleb és Jörachmeél. E tizenkét törzs szövetségéből támadt az új nép: Izrael.

Egy nép születése — nem mondai és ködös őskorokban, hanem történelmének bár hajnalán, de mégiscsak történelmi időben, néppéválás, amelyet rövid néhány évtized múltán magas színvonalú, tökéletes történetírás követ: lenyűgözően érdekes és nyílt kérdések garmadáját feladó eseménysorozat. Itt nem elemezhetjük ugyan, de problematikájára helyenkint visszatérünk még.

A héber hagyomány és Mózes munkássága szabta meg az újonnan lett nép sajátos egyéniségét. Ez természetesen csak úgy volt lehetséges, hogy az Izraellé egyesült törzsek mélységesen fogékonyak voltak hagyományaik és a mózesi törekvések iránt. A mózesi hatásnak szinte emberfölötti ereje azután oly változhatatlanul formálta meg az izraeli közösség fogékony lelkét, hogy az új,nép kemény arcélú sajátos! egyéniséggé alakult és egyéniségét akkor is megőrizhette, amikor i. e. 1225 körül két csoportra oszlott s az egyik csoport délről, a másik pedig kerülő úton kelet felől behatolt Kánaánba.

Az új nép túlnyomórészt orientálid fajú volt, némi hanítid, előázsiai és negrid elemekkel.

Izrael egyénisége

A Palesztinába behatoló izraeliek látszatra nem igen különböztek Kánaán többi népfajától — hacsak abban nem, hogy anyagi műveltség, gazdálkodás és haditudomány tekintetében messze elmaradtak a kánaániak mögött. Izrael azonban |mégis sajátos népegyéniség volt, bár egyénisége nem az anyagi műveltség terén mutatkozott meg.

Kánaánban évezredek át változatlan történeti erők formálták az odáhúzódtól pusztai nomádokat. A nomádból félnomád lett, a félnomádból földművelő, a földművelőt pedig elnyelte íá kánaáni keveréknép olvasztótégléye. Egyik kjánaáni aiéptörzs sem vált a világtörténelem cselekvő tényezőjévé.

Izrael egyéniség volt és nem olvadt be a kánaáni népbe, hanem ő olvasztotta magába a kánaáni népvegyülék tetemes részét. Nem tűnt el Kánaánban, hanem magáévá tette az országot.

Mi tette ezt a népegyéniséget?

A többiektől való eltérés esetleges testi tényezőit nem ismerjük. Úgy tudjuk, hogy az izraeliek testi vonásai nagyjából megegyeztek a többi arameus törzssével. A kismértékű hamitid és előázsiai, meg csekély negrid vérkeveredés nem magyarázza meg a különbségeket.

Mint már az ősapákról mondtuk, fel kell tennünk, hogy a héber törzsszövetség egyéniségének titka az íóhéber hagyomány és a (mózesi törekvések iránti „fogékonyság” mögött rejtőzik. A titok: a tehetségé. Ma már nem állapítható meg természettudományos pontossággal, milyen örökletes tényezők és milyen szerencsés körülmények tették lehetővé e sajátos tehetség kibontakozását. Be kell érnünk azzal, hogy egyszerűen utalunk a sajátos izraeli népegyéniség ezzel kapcsolatos ifővonásaira, anélkül, hogy más ismert tényezőkre vezethetnők vissza ezeket a vonásokat. Az izraeli népegyéniség fővonásai közül pedig azokat te-

kintjük sajátosnak, amelyek teljességgel újak és idegen testnek tűnnek fel a környező világban.

Ma már aligha tisztázható, mi volt héber örökség magán az egyistenhiten kívül, mi termelődött Egyiptomban vagy Kádesben és mi volt Mózes egyéni alkotása. Ennek tisztázása ehelyütt döntő fontosságú, mert bizonyos, hogy Mózes nagy egyénisége is csak azt formálhatta maradandóvá, ami iránt, mint mondtuk, fogékony volt a nép, aminek öntőformája már eleve ott rejtett Izrael lelkében.

Ez a fogékonyság igen korlátozottnak és egyoldalúnak tűnik fel. Vallási, etikai és irodalmi tehetség volt.

Az izraeli népegyéniség sajátossága a merev egyistenhit, a pusztai nomád erkölcsnek általános emberi érvényességűvé tisztult formája, az isten és a nép szövetségének gondolata, a szombat megvalósítása, a történelmi tudat és a betűvetés tehetsége.

A képnélküli merev egyistenhit, az lősapák újszerű hitének ez a radikális mózesi továbbfejlesztése a maga korának legszélsőségesebb eszméje volt. Nem csoda, hogy végletekre, szélsőségekre, mindennek ^végiggondolására és általában nem szemléletes, elvont gondolkozásra hajló néppé lett annak az Izraelnek ivadéka, amely vállalta ezt az egyistenhitét.

Az izraeli erkölcs a kezdetleges nomád etikának teljes érvényességűvé való kiszélesedését jelenti s olyan népre vall, amely gondolkodásában át tudta törni a törzsi korlátokat s eljutott az általános érvényű emberi igazságokig. Ennek az erkölcstannak foglalatja a — kétségtelenül mózesi eredetű — tízparancsolat. Ez a törvénytábla teljesen idegen test volt a környező világban, tehát nyilvánvalóan sajátosan izraeli. Első alakjában körülbelül így szólt:

Én vagyok a te istened, ne legyenek más isteneid én előttem.

Ne csinálj magadnak bálványképet.

Ne ejtsd ki a te istened nevét bűnös célra (mágia, céljára).

Emlékezzél meg a sabbatról, hogy megszenteljed.

Tiszteld apádat és anyádat.

Ne ölj.

Ne légy házasságtörő.

Ntí lopj.

Ne tégy hamis tanúságot embertársad ellen.

*Ne kívánj házat.**

Az utolsó parancsolatot nem tekintve, Izrael olyanná formálta a nomádság törvénytábláját, hogy kötelező érvényűvé vált minden idő minden emberére, minden erkölcsös emberére.

Az isten és a nép felbonthatatlan szövetségének eszméje szintén izraeli sajátosság, Ez az isten nem jóban tömfjénezett, bajban elpáholt vagy el is hajított bálvány volt. Ez a nép feltétel és kikötés nélkül vállalta az isteni szövetséget, amely nem egyenrangú felek megállapodásának, hanem annak eredménye, hogy istei kiválasztotta Izraelt. A kiválasztottság tudata hihetetlen mértékben megszilárdította a népi öntudatot és hallatlan fölény érzésével jutalmazta a hívőt. Könnyebben elviselhetővé tette a sorscsapásokat is, mert hiszen így átélhették azt a hitet, hogy a balsors mindig csak a nép bűneiért kiszabott isteni büntetés, szóval megint csak a kiválasztottság tanújele.

Sajátos és előzmény nélkül való izraeli szellemi kincs a sabbat intézménye, a pihenésre való hetedik napé. A babilóniai ős, a „sabbatu” még csak baljós nap, amelyen tartózkodni kell mindattól, ami balul végződhetnék. Izrael gabbatja viszont megszentelt pihenőnap, ünnepi munkaszünet, amely megilleti nemcsak a szabad, férfiakat, hanem a nőket, a rabszolgákat és az idegeneket, sőt még az egész

* Az utolsó parancsolat mai szövege olyan átdolgozok késői bővítése, akik már nem értették a pusztai nomád élet tömör törvényét: hogy csak a sátor puritán élete lehet tiszta, a ház s az állandó település a bñia Melegágya.

szerves és szervetlen világot is. A szombat törvénye szerint *minden ember* joga és kötelessége, hogy a hét utolsó napján megpihenjen, ünnepeljen. Példátlan szociális cselekedet volt ez és korszakosan hatott az izraeli népegyéniség további fejlődésére.

A történelmi tudat a világtörténelemben első ízben Izraelben jelent meg. Az Izrael előtti történelmi okmányok részben kérkedő királyi feliratok, részben belső összefüggés híján való krónikás feljegyzések. Izrael termelt első ízben valóságos történelmi tudattól áthatott történetírást, és nincs is még egy nép, amelynek történetírása olyan hamarosan megindult volna néppéválása után, mint Izraelé. Az izraeli félnomádok írni kezdték népük történetét, alighogy megvetették lábukat Kánaánban. Nyilvánvaló, hogy ez csak fejlett történelmi tudaton alapulhatott.*

Izraeli találmány a betűírás is. Izraeli ember ismerte fel elsőnek, hogy az arameus és a héber nyelv szilárd alapelvei a mássalhangzók, majd megszerkesztette a 22 mássalhangzójelből álló első „ábécét”, amelynek négy jele magánhangzót is jelezhetett.**

* A világ legrégebbi reánk maradt történelmi műve a bibliának Samuel első könyvétől a Királyok első könyvéig¹ terjedő része. A tökéletesen egyöntetű írás csak egykorú nagyszerű történetíró műve lehet. A Saul lelkentésétől Salamon trónralépéséig terjedő korszakot írja le, i. e. 1000 és 960 közt készült és felhasználta régebbi — előttünk nem ismeretes — forrásmunkákat is.

Eduard Meyer, az ókori történet tudományának egyik legkiválóbb tekintélye ezt írta a bibliai történetírásról: „A régi Kelet egyetlen kultúrnépe sem volt képes ilyesmire. A görögök is csak fejlődésük delelőjén, az 3. században jutottak el erre a fokra.”

A görögök a föníciaiak közvetítésével kapták és ezért föníciai találmánynak hitték az izraeli ábécét. Ez azonban tévedés volt, amit minden kétséget kizáróan bizonyít az a tény, hogy egyes betűk neve a föníciai és görög ábécében nem föníciai vagy görög, hanem óhéber meg arameus szó.

A betűírás feltalálása előtt csupán olyan írásokat ismertek, amelyek külön jelet használtak minden szóra vagy — később — minden szótagra. A szóírások jeleinek száma rengeteg volt, a szótagírásoké is igen nagy. Káadásul pedig a szótagírás nem is volt alkalmas minden nyelvre. Szótagírással nem lehet írni arameusul és héberül sem, így tehát a betűírás feltalálása éppolyan, ha nem nagyobb szellemi forradalom volt, mint « könyvnyomtatásé.

A betűírás tette csak lehetővé az izraeli történetírás rendkívül korai virágzását. A kevés betűből álló egyszerű ábécé révén könnyebben terjedhetett az írás-olvasás tudománya s így a szellemi haladás jelentékeny ösztökéje lett. Ebben a vonatkozásban is fel kell tételeznünk az izraeli nép sajátos fogékonyságát. (Erre vall egyébként az is, hogy írásos tábla, később pedig könyv lett a nép legszentebb nemzeti ereklyéje.) Sajátos fogékonyság nélkül éppúgy elkallódott volna a betűvetés tudománya Izraelben, mint ahogyan az anyagi műveltség oly magas fokán álló Egyiptomban elkallódott Echnaton egyistenhite.

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy az izraeli nép már keletkezése idején lényegesen különbözött a környező népektől és sajátos egyéniségének szembeszökő vonásait szellemi, elsősorban vallási, etikai és kulturális mozzanatok tették.

Izrael Kánaánban

A kánaániak és a filiszteusok elzárták a zsidókat a termékeny síkságoktól és a partmenti kereskedelemről. Izrael a hegyvidékre szorult, hegyi nép lett belőle.

A hegyvidéki élet a pusztai élet rokona. A hegyvidék is szegényes, mint a puszta, veszedelmekkel teli. Titokzatos a csendje és titokzatosak zajai. A létfenntartásért kemény munkával kell megküzdeni, olyan munkával, hogy dologtalanságnak tűnhetik fel hozzá képest a síkvidék parasztjának fáradozása. És még így is szűkös a hegyilakó munkájának eredménye.

Kánaán hegyvidékein még inkább érvényesül az éghajlat szélsőséges csapongása, mint az ország többi részén. Az élet itt is az esőtől függ és az eső nem egyszer szélséyes. Viszont éjjeli-nappal csodálatosan tiszta a légkör.

Nyáron a hőség eltikkasztja és misztikus elmélyedésre készteti az embert (mármint azt, aki hajlamos rá); télen vad viharok kényszerítik harcra a természet erői ellen (mármint azt, aki akar és tud harcolni).

A tájak szaggatottsága, sok zárt táji egység egymás mellett való és mégis elkülönült élete elősegíti önös jellegű kicsiny csoportok képződését, de erős, makacs egyéniségek fejlődését is (ha vannak ilyen hajlamú egyéniségek). Az elzárt táji egységekben idegen hódítók, nomádi betolakodók dúlásai nyomán határtalan szabadságszeretet ébred (az olyan népben, amely sohasem képes véglegesen behódolni). És kialakul az izraeli Palesztina sorsjelző kétlakisága: túlságosan kicsiny, semhogy nagyhatalommá lehetne, de túlságosan erős ahhoz, semhogy megbékélt tartománnyá válhatnék.

Kánaánban több héber törzs csatlakozott még a Kádésban alakult néphez, mások viszont leváltak azi izraeli néptestről. Két törzs, Binjámin és Isszachár pedig a honfoglalás után újjáalakult meg Kánaánban. Az új törzsek teljesen felolvadtak az izraeli népben, olyannyira, hogy az Egyiptomban járt néprész hagyományait éppúgy a maguk emlékének érezték és tudták, mint a Kádésben csatlakozottak. Káleb, Káin és Jörachmöél azonban a termékeny vidék peremén maradt, kivált Izraelből és visszasüllyedt a nomádságba,

Az izraeli törzsek egy része dél felől, más része pedig kelet felől tört be az ősapák országába. A dél felől érkező néprészi szorosabb kapcsolatban maradt a pusztasággal, néhol megmaradt félnomádnak, épp ezért elzárkózóbb is volt. Így azután tisztábban őrizte meg orientális fajiságát és tisztábban meg tudta őrizni a pusztaság nomádjainak szigorú és puritán életében gyökerező mózesi erkölcsan követeléseit.

A kelet felől betörő izraeli törzsek viszont elszakadtak a pusztától és közelebb kerültek a kánaáni néphez. Inkább

keveredtek velük, engedtek a mózesi istenhit és erkölcsstan-szigorúságából, bár egyes csoportjaik, a próféták (s ebben nem különböztek a bírák korának dervisei a későbbi nagy gondolkodóktól) híven, megőrizték a nagyszerű mózesi örökséget. Így azután Izrael északi részének szellemi emberei is az orientális szellemet képviselték a fajkeverék szellemi tisztátalanságával szemben.

Észak és Dél izraeli törzsei között pedig elválasztó kánaáni népgát vonult végig.

Az izraeli állam

Arra elegendő volt a laza törzsi kötelék, hogy az izraeli nép legyőzze a kánaaniakat. A tucatnyi izraeli törzs szövetsége és alkalmi harci egyesülése azonban nem tudott megbirkózni a növekvő filiszteus hatalommal. A nép életösztöne ezért az egységet kívánta és a Kánaánba való behatolás után két évszázaddal meg is valósította a királyság intézményében. I. e. 1022-ben királlyá kenték fel Sault, az izraeli nép első uralkodóját.

Élettani szempontból olyan az izraeli törzsszövetség útja az izraeli királyság felé, mint fejlődés az egysejtűek korallszerű telepének szintjéről a központi szervvel ellátott többsejtű színvonalára.

A királyság Izraelé azonban nem jutott el a teljes egységig. A kánaáni népgáti nem semmisült meg és sokban továbbra is megmaradt a külön-külön úton bevándorolt északi és déli néprész különállása. A törzsi tagoltság tehát megszűnt ugyan, de nem egységgé lett, hanem csak kettősséggé. Ezt a kettősséget csupán az első három nagy király — Saul, Dávid és Salamon — korában kapcsolta szorosban egybe a közös állami szervezet.

A kettősséget csak elfedő államegység elegendő volt ahhoz, hogy Izrael legyőzze a nordikus filiszteusokat és véglegesen biztosítsa a maga főhatalmát az országban. De nem volt elég ahhoz, hogy áthidalja Észak és Dél ellentétét.

Az első három király alatt jelentős változáson esett át Izrael fajisága. A törzsek még meglehetősen zárt vércsoportok voltak és a környező népekkel való véркеveredés északon sem volt döntő hatású.¹ Az északi izraeliek közé is inkább csak a rabszolgákkal való elkeveredés vitt számottevőbb mennyiségű idegen vért. Az egységes izraeli állam azonban többé-kevésbbé megszüntette kánaániak elé emelt törzsi korlátokat. Így aztán a kánaáni nép egy része csatlakozhatott Izraelhez, mégpedig főleg a kevésbé elzárkózó Északon. Az északi országrészben Salamon korában imár közel felerészt kánaáni eredetű vér folyt a nép ereiben» Délen a földrajzi és népesedési viszonyoknak megfelelően jóval kevesebb kánaáni olvadt be.

Amikor azután Dávid végleg leverte a nordikus jövevények városállamait, megkezdődött északon is, délen is a filiszteusokkal való keveredés. Minthogy a filiszteusok maguk sem zárkóztak el teljesen a kánaániaktól, beolvadásuk Izraelnek nemcsak nordikus alkotóelemét növelte, hanem a kánaáni elemet is.

Az egységes államon belül tehát fajbeli eltérés támadt Észak és Dél között és ez inég jobban növelte az egyéb ellentéteket. A három nagy király által megteremtett egység mindössze kilencven évig tartott és i. e. 933-ban, Salamon halálakor kettészakadt az izraeli állam.

Izrael fajisága ebben az időben északon is, délen is túlnyomórészt orientálid volt némi hamita meg nordikus és északon több, délen kevesebb előázsiai, mediterrán, turánid és negrid elemmel. Az orientálid elem délen erősebb volt, mint északon.

Somron és Juda

A kettészakadt ország északi fele nagyobb és politikai súlya is jelentősebb volt, de nem zárkózott el a környező népektől és lelkében is eltávolodott a pusztai hagyományoktól. Ez az északi országfél viselte továbbra is az Izrael nevet. Minthogy azonban *Izrael* a szakadás előtt az egész népet jelezte és azóta is gyakran használják az egész nép megjelölésére, félreértések elkerülése végett a továbbiakban az északi országot valamivel később keletkezett másik nevével *Somronnak* (Samáriának) nevezzük.

A pusztához közelebb imaradt kisebb és gyengébb déli országrészé volt a szellemi fölény. Déli volt az egységes Izrael három királya is és már alattuk kialakult Dél szellemi főhatalma. Ez a főhatalom maradandónak bizonyult és csak megnövekedett az ország kettészakadása után. A déli ország a szakadás után *Judának*, a legtekintélyesebb déli törzsnek nevével viselte.

Somron és Juda az elkövetkező két évszázad során hol szövetségben, hol ellenségeskedésben élt, de sohasem szűnt meg a két testvérország szoros szellemi kapcsolata. Ezen a téren úgyszólván mindig Juda adott és bírált, Somron pedig kapott és hűtlenkedett.

Közben a régi Babüónia helyén felemelkedett Asszíria világhatalma, hűbéresévé tette, majd letiporta az igából ismét szabadulni igyekvő Somront. I. e 721-ben az asszírok feldúlták az ország fővárosát és két év alatt fogságba hurcolták Somron népének egész vezetőrétegét. A fogságba hurcoltaknak azután teljesen nyomuk veszett. Részben elpusztultak, részben bizonyára beolvadtak száműzetésük országának népébe. Az északi nép alsó rétege azonban megmaradt hazájában.

Somron iszörnyű pusztulása mélyen hatott Judára. A sajátos izraeli történet szemlélet ebben a csapásban is a gondviselés kezét, az istennel kötött szövetség, vagyis a ki-

választottság tanújelét láttatta a judaiakkal: Somron eltántorodott a mózesi úttól s ezért elnyerte isteni büntetését. Juda hívebb volt és fennmaradhatott. De közeli volt az a következtetés, hogy Juda isj elpusztul, ha eltántorodik az isteni törvénytől, vagy talán akkor is, ha nem válik hívebbé.

Nyilván Somron pusztulásának élménye indította azután útnak Juda szellemi forradalmát, amely — sok más forradalomhoz hasonlóan — vélt visszatérés volt a régi hagyományok tisztaságához, bár a valóságban újat alkotott.

A zsidóság születése

Juda szellemi forradalmát a prófétáik készítették elő, az előkészítést Jósia, Juda királya tetőzte be, a forradalom végrehajtói pedig (a Babilóniába száműzött írástudók lettek.

A maguk idejében igen népszerűtlenek voltak a próféták. A tömegek általában ellenük voltak, a próféták pedig a tömegek ellen, a papok ellen és az egész uralkodó réteg ellen. De a próféták mégial a nép lelkének mélyén rejtőző eszméket testesítették meg, mégpedig olyan hatalmasan, hogy a nép végül — jóval a próféták halála után — ezeknek az eszméknek büvöletébe került. A prófétai eszmék végül annyira átformálták ja népet, hogy többé nem tárgya volt, hanem cselekvő alanya lett a történelemnek és a világesemények iminden csapásával szemben megnyilvánuló történelemalakító erejét épp a prófétai tanításokból merítette.

A judai szellemi forradalmat a héber eszmény jelszavával lezajló nagyarányú újításnak tekinthetjük.

A pusztai eszmény prófétai felújítása nem merő romantika, vagyis reakciós imultbavagyódás, hanem csupán

vélt visszatérés korábbi időkbe. Akár a rómaiak aranykora, múltba helyezett vágyalom ez is. Az eszmény váza: az önmegtartóztatásig egyszerű, erkölcsös, tiszta és épp ezért az isten akarata szerint való élet; lendületének, feszítőerejének forrása: a romlottnak, istentelennek felismert kánaánizmussal való indulatos összeütközés. A valójában forradalmin új prófétai eszmény csak *vázában* és *lendületében* egyezett meg az ősrégi héber pusztai eszménnyel, minden egyéb tekintetben hatalmasat fejlődött. Mélyebb tartalma, egész szellemi felépítménye megváltozott és csak vérségbeli alépítménye, az orientálid fajiság maradt meg változatlanul. (Hogy valóban faji kötöttségű is a klasszikus prófétaság, kitűnik abból, hogy a próféták majd mind déliek és így bizonyára túlnyomón orientálid jellegű egyének voltak.)

A prófétaság története újabb adalék Izrael, később pedig Juda sajátos fogékonyságának ismeretéhez. „Profétái” majd minden népnek voltak. A Bírák könyvében említett nábik semmiben sem különböztek még a többi nép hasonló alakjaitól: dervisek, megszállottak ők is. Amint azonban a nomád szegénység, családi összetartás és vérbosszú erkölcséből kifejlesztette a tízparancsolatot, a más törzsek-nél talált Jáhve-lidérc gondolatának magját az egyetlen és ábrázolhatatlan Jehova-isten eszméjévé érlelte Izrael — úgy nőttek az évszázadok során Izrael népében a dervisek az orientálid fajiságban gyökerező, de az egész emberiségre érvényes ígéket hirdető prófétákká.

Csak hogy a prófétai radikalizmust az orientálid pusztai nomádnak korlátot és határt nem ismerő akarata feszíti. Ez a tanítás pedig eredeti nyers formájában nem foganhatott meg a más fajtákkal mégiscsak el-elkeveredett, letelepült, részben földművelővé, sőt városlakóvá szelődött népben. A prófétaság szabadon viharzó gondolatait keretek közé kellett szorítani ahhoz, hogy a nép magáévá tehesse őket. Ilyen keret volt a *szertartás* és a *törvény*. A próféták hozták az eszmék nyers ércét és a tüzet, a papok a törvény üllójét és a szertartás kalapácsát.

A próféták a maguk korában szembeszálltak ugyan a papokkal is, mégis a papok művének köszönhetik eszméik teljes érvényesülését. A prófétai és a papi irányzat egybeforrását pedig az tette lehetővé, hogy a próféták is, a júdai papok is a pusztai, a mózesi eszmény nevében cselekedtek és küzdelmük az idegen szellem ellen irányult.

A prófétai és a papi irány elsősorban Jósia judai király törvénykönyvében egyesült. Jósia i. e. 628-tól 622-ig hajtotta végre nagy reformját. A prófétai eszméket s ezzel a mózesi eszményt a rituálé és a tételes törvény keretébe fogva *államának alkotmányává* tette.

Ezzel pedig Judában *megfogant* a mai értelemben vett zsidóság.

De Jósia törvénykönyve még nem hatotta át az egész nép életét. A törvényt bizonyára mindenki tudomásul vette, de csak kevesen *élték*. Különleges körülmények, a sors kemény csapásai kellettek ahhoz, hogy a prófétai-papi-jósiai üsidő életszemlélet valóban hatalmába kerítse a nép¹ összességét. Ezek a körülmények pedig akkor fővetjkeztek el, amikor az új babilóniai birodalom i. e. 586-ban megsemmisítette Juda államát és a babüöniai fogságba, a száműzetésbe hurcolta Juda vezető rétegét.

A palesztinai valóság hétköznapiján Juda sem rendezhette be életét a pusztai eszménynek még oly tisztult megnyüatkozása szerint. Az állam mindennapos élete minduntalan gyakorlati feladatokat támasztott és megakadályozta az elvi követelések kielezését. A Juda összeomlását követő babilóniai fogságban azonban a nemzeti életnek szelleme — ma azt mondanók: kulturális — térre kellett szorítkoznia és ezzel a radikalizmus megszabadult a gyakorlati élet gátlásaitól. Kedvezett a radikalizmusnak az is, hogy most a nemzet fennmaradását biztosító egyetlen reálpolitikává vált az, ami azelőtt a világtól elzárkózó túlzók követelése volt. Szélsőséges, végletes állásfoglalás híján a száműzött júdaiak nem állhattak volna ellen az anyagi műveltségben fejlettebb babüöniai környezet vonzóerejének.

A judai radikalizmus képviselői kemény céltudatos-sággal fogtak hozzá feladatuk megoldásához. A magukkal vitt könyvtárnyi irodalom egy részét, a nemzetpolitikai és nemzetnevelési szempontból legjelentősebb, leghatásosabb könyveket szent iratnak nyilvánították és ezzel megteremtették mai bibliánk magját. Az így összeállított kánon tétel részét kötelezővé tették és végletes pontossággal igyekeztek a mózesi törvények szerint élni. Végül pedig foglalkozni kezdtek azzal a kérdéssel, vajjon az idegen nemzetekkel való testi keveredés nem másítja-e meg a nép szellemét, a Mózes teremtette népegyéniséget is. Erre a kérdésre igennel válaszoltak és így — tisztán szellemit követelmények szolgálatában — kialakították a zsidó vér tisztaságának tanát.

Mire az újperzsa hatalom megdöntötte az újbabilóniai birodalmat és az újperzsa uralkodó i. e. 538-ban megengedte a judai száműzöttek hazatérését, már *megszületett* a zsidóság és már nem pusztán „judaiak”, hanem a mai értelemben vett *zsidók* tértek vissza Jeruzsálembe.

A „vér tisztasága”

A történelmi fejlődés során i. e. 538-ig két korszakban módosult jelentősebben a zsidók őseinek fajisága; először akkor, amikor a héberek előbb Kánaánban, majd Egyiptomban magukba olvasztottak erősebb nem orientálid fajú elemeket, másodszer pedig a királyság és a kettős birodalom korában, amikor az izraeliek, illetőleg később a somroniak és kisebb mértékben a judaiak is elveredtek a kánaániakkal és a filiszteusokkal.

Az idegenekkel való összeházasodást már a mózesi törvény korlátozza. Egészen tiltja a hét kánaáni őslakó-néppel való elkeveredést, könnyítéseket engedélyez az am-

monitákkal és moabitákkal való házasodásnál és lehetővé teszi a rokon edomitákkal való elvegyülést, de az ilyen házasság ivadéakai közül csak a harmadik nemzedéket fogadja be teljes jogú állampolgárként. Ez a régi tilalomrendszer az ősi endogámia maradványa, de eredeti értelme nyilván teljesen elhomályosult, hiszen nem következetes és nem merev. Nem is volt sok hatása, hiszen megtartását nem is kérte számon senki.

Az idegenekkel kötött házasság általános és eszmei alapon álló tilalma csak a babilóniai száműzetésben keletkezett. Nem is keletkezhetett másutt. Palesztinában olyan valóság volt a környezet vonzóereje, hogy hatástalannak kellett volna bizonyulnia minden ezzel szembeálló elvi követelésnek. De még csak fel sem merült ilyen követelés; a vértisztaság gondolata nem szerepel a legbuzgóbb prófétáknál sem. A száműzetésben azonban olyan gondolatok érlelődtek, amelyek Ezránál, a törvénytudónál egy fiziológus nyers szabatosságával fejeződnek ki s úgy szólnak, hogy a „szent magnak” nem szabad elkeverednie az ország többi népével.

A zsidó fajiség megszilárdulása

Hiába adták a babilóniai zsidó vezetők az első hazatérők kezébe az új szent írásgyűjteményt, az országépítésnek ezt a nagyszerű útmutatóját, a Jeruzsálembé visszatértek csoportja csak erőtlen maradt. Csak egy módon lehetett újjáteremteni a zsidó országot: a termékeny radikalizmus útján. Ennek a radikalizmusnak törvényhozója Ezra, a tudós, végrehajtója pedig Nechemja, a politikus volt.

A hazatérők második csoportját vezető Ezra i. e. 458-

ban elrendelte a nem izraeliekkel kötött valamennyi házasság felbontását és megtiltotta a vegyes házasságot. Ekkor igen sok judai férfi elvált kánaáni feleségétől. De Ezra mégsem tudta teljességgel érvényesíteni a kegyetlen törvényt. Nechemja, a zsidó helytartó azután i. e. 445-ben feleskette a népet a törvényre, kíméletlen szigorúsággal végrehajttatta a „vegyesházasságok” felbontását és azóta — egészen a 19. századig — *vegyesházasságok útján* úgyszólván nem is került többé idegen vér a zsidóságba.

Ezra és Nechemja műve tette a zsidóság zárt szellemi közösségét zárt vérségi közösséggé is.

Ezra házassági tilalma még nem vonatkozott a somroniakra, a testvérország ilakosságának rokon maradékaira. Nechemja megtette ezt a súlyos következményekkel járó lépést is. Ezzel erőteljesen megszűkítette „Izrael fiainak”, a zsidó nemzetnek legitim! körét. Minthogy ezzel csökkent a nemzet lélekszáma, gyengül — ha csak pillanatnyilag is — a zsidóság politikai ereje is. De Nechemja nyilván úgy érezte, hogy a zsidó szellemiség önereje még csekély és szüksége van az orientáld fajiság alapépítményére; a somroniak pedig a maguk erősebb keveredettséggel és az „idegen istenek”, idegen eszmék iránti fogékonyságukkal veszélyeztetik a zsidóság fiatal hajtását. A somroniak kétségtelenül nyitott kapu lettek volna az Izraelt övező falon és ha ki nem rekesztik őket, talán valóban nem lehetett volna lezárni a falakat.

Ezra és Nechemja munkássága nyomán kezdődött meg a mai értelemben vett zsidóság testi léte.

A zsidóság faji összetétele ezután *1200 éven át* úgyszólván teljesen változatlan maradt. A faji összetételében megszilárdult zsidóság később ismét államot alkotott Palesztinában, de az i. u. 2. században összeomlott a zsidó államiság.

Palesztina szomszédos országaiba, Szíriába, Perzsiába

és a Kétfolyamközbe, azonkívüi úgyszólván valamennyi Földközi tenger-menti országba jóval az i. u. 2. század előtt vándoroltak zsidók. A palesztinai önállóság pusztulása után az elvándorlás hatalmas áradattá duzzadt. Később Perzsiából észak és kelet felé, a Kaukázus, majd a mai Dél-Oroszország; vidékeire, sőt Indiába és Kínába is húzódtak zsidók, de Afrika belső területein is megvetették lábukat.

Az utolsó palesztinai zsidó állam népének mai ivadékai alkotják a zsidóság *szöfárd* ágát, az Ezra után 1200 esztendővel módosult fajiságú néprész mai leszármazottai pedig a zsidóság *askenázi* ágát teszik. A Nechemja által eltaszított somroniak utódai a nabluszi „szamaritánusok”.

A szöfárd zsidók

A szöfárdi zsidók fajisága nagyjából ma is azonos Ezra és Nechemja zsidóságáéval, bár a múlthoz képest megfogytakozott nordikus és előázsiái alkotóeleme, a hamitid és a mediterrán elem pedig erősebbé vált. A szöfárdok zöme néhány évszázadot Spanyolországban töltött, valóságos virágkort élt át a mór uralom idején és a keresztény uralom kezdetén is. Innen a nevük: Szöf arád héberül Spanyolországot jelenti.

A szöfárdok uralkodó faji eleme az orientálid. Ennek felel meg külső megjelenésük és sokban lelkületük is. Általában azt tartják, hogy a szöfárdok;külsőleg és belsőleg egyensúlyozottabbak, nemesebbek, szebbek, mint a többi zsidó. Ennek oka nyilván az, hogy fajiságukban nem szerepelnek egymástól túlon túl elütő alkotóelemek s így életani és lélektani tekintetben harmónikusabbak. (Ami természetesen nem jelenti szükségképpen azt, hogy értékesebbek is.)

A szőfárdok a történelem folyamán, mint mondtuk, előbb Spanyolországban telepedtek meg, majd eljutottak Franciaországba, Olaszországba és a német birodalomba is, előfutáraik pedig megjelentek a kelet-középeurópai vidékeken. A német birodalmon átvonuló keresztes hadak elől ázott élő szőfárdok nagy része Lengyelországba menekült.

1492-ben kiűzték őket Spanyolországból. A kiűzöttek tömegei visszaáramlottak Afrika és az ottoman területek felé, kisebb részük pedig Közép-Európában keresett menedéket. Portugáliának is jutott belőlük. Így azután a szőfárdok az elmúlt négy évszázad alatt megtelepedtek Észak-Afrikában, a Balkán-félszigeten, Olaszországban, Portugáliában, az egykori török birodalom egész ázsiai területén, kisebb csoportjaik pedig Franciaországban, Angliában és Hollandiában.

Ezeken a valóban szőfárd, vagyis egykor spanyolországi zsidókon kívül velük azonos fajiságú csoportok éltek már előbb és élnek ma is az egykori ottoman birodalom minden részén, valamint Jemenben és Perzsiában. Bár a jemeni és a perzsiai zsidók Palesztinából közvetlenül jutottak mai lakóhelyükre és sohasem jártak Spanyolországban, őket is *A szőfárd* ághoz szokták számítani. Mi a szórványok sorában foglalkozunk velük.

A szőfárd néprésszel nem szabad összetévesztenünk azokat az askenáz zsidókat, akik a szőfárd imarendet és szertartásokat követik vallási életükben s akiket ezért Kelet- és Közép-Európában szintén szőfárddnak neveznek.

Az askenáz zsidók

Említettük, hogy a zsidók egyes csoportjai a Kaukázus vidékére, majd a mai déloroszországi területekre ván-

doroltak. Ezek a zsidó csoportok erőteljes térítők munkába fogtak.*

Ezra és Nechemja után 1200 esztendővel, a 8. és 9. században zsidóvá lett a kazár birodalom egész vezető rétege és vele a kazár köznép tetemes része is. 900 és 1000 között a kievi hercegségben végeztek nagyarányú térítők munkát a zsidók. A térítések körülbelül 1100-ig folytak.

A „megtérők” a zsidó tan természeténél fogva nemcsak új vallást, új hitet fogadtak el, hanem csatlakoztak a zsidó néphez, mert a zsidó tan csak kis részében tartalmaz tisztán vallási elemeket, nagyjából isteni parancsra visszavezetett nemzeti törvényekből áll. A zsidósághoz csatlakozó kazárok és szlávok valóban „megtértek” és megmaradtak zsidónak a kazár birodalom bukása után és azután is, hogy a kievi uralkodó államvallássá tette a kereszténységet. A törzsökös (zsidók pedig nem különültek el a kazár és szláv újzsidóktól, hanem elvegyültek velük.

A zsidó-kazár keveréknek, a többi zsidó-szláv keveréknek és a kereszties hadjáratok elől Kelet-Európába menekült szőfárd eredetű zsidóságnak elvegyüléséből a zsidóság ezrai és nechemjai összetételétől eltérő fajiságú tömeg keletkezett: az askenáz zsidóság. Askenáz héberül Németországot jelenti. Az askenáz tömeg ugyanis a maga legműveltebb alkotóelemének, a Németországból jött zsidóságnak német köznyelvét vette át s ezért németnek nevezték az egész tömeget. De askenáznak mondanak minden nem szőfárd európai zsidót.

Mínt hogy később nem került többé sor számottevő beolvadásra, az askenázok faji összetétele a kereszties hadjáratok utáni időben megszilárdult s azóta nagyjából változatlan maradt.

* A zsidó hagyomány ellenzi — majd hogy nem tiltja — a térítést, Az itt leírt térítések azonban megfeleltek a „korszellemnek” és a kaukázusvidéki és kievi zsidók lelkesen és sikeresen versenyeztek a zsidó misszionáriusokkal.

Az askenázok tehát eredetileg voltaképpen csak Orosz- és Lengyelország zsidóságát tették. Ebből a keleteurópai zsidó központból azonban a 19. század második felében hatalmas vándorlás indult meg nyugat felé. Az askenáz zsidók elárasztották egész Közép-Európát; eljutottak Nyugat-Európába és belőlük adódott az amerikai zsidóság óriási tömege is.

Már említettük, hogy az askenazokat a szőfárdokhoz képest előkelőség és szépség híján valónak, megjelenésüket vaskosnak,; lelkeségüket egyenetlenebbnek szokták mondani. Tény, hogy a zsidóságnak ez az ága a 750 és 1100 között végbement keveredés következtében erősebben távolodott el a régi judai fajiságtól, szorosabban véve az orientális alapelemtől.

A zsidó nép egysége

A szőfárd és az askenáz néprész között nincsen döntő jelentőségű különbség. Az eltérések nem oly nagyok, hogy megbonthatnák a nép egységét. A zsidóság kialakulásának ismertetése során említett lényeges szellemi mozzanatok egyaránt éltetik a szőfárdokat és az askenazokat. A nem azonos középkori történelem és a fajiság némileg eltérő volta következtében elkülönödött ugyan egymástól a nép két ága, de csak olyanformán, mint például egyazon nép két társadalmi rétege. A két ág különállása a legközelebbi évtizedekben! bizonyára *meg* is szűnik, mert a legújabb idők vándorlásai során megkezdődött a szőfárd és askenáz ág újból való összeolvadása.

A két néprész egységének szinte matematikai bizonyítéka az a már említett tény, hogy a lévíták és kohéniták számaránya majdnem teljesen egyező az askenázok és a szőfárdok sorában. Ez az arány egyébként azonos a lévíták

és kohéniták Ezra- és Nechemja-korabeli arányával, ami a mai zsidóság és a babilóniai fogságból hazatérő júdaiak népi azonosságára utal.

Zsidónak nevezzük tehát azt a népet, amely a héber rektől és izraeliektől származik, Judában Ezra és Nechemja idején összetételében állandósult, tizenkét évszázadon át változatlan maradt, akkor egyhelyütt fajiságában módosult, majd — immár két ágban — elkülönülten maradt fenn és él a mai napig.

A származási vonal tisztasága

A mondottak szerint a zsidóság csak Ezra és Nechemja kora előtt, majd pedig a kazár és szláv térítések idején keveredett olyan mértékben idegen csoportokkal, hogy a keveredésnek nyoma maradt a zsidó fajiságban. Ez másszóval azt jelenti, hogy i. e. 450 óta — az askenáz ág keletkezésére vezető egyszeri keleteurópai keveredést nem tekintve — tiszta volt a zsidó nép származásának vonala. Hogyan volt ez lehetséges?

A keveredés három útja a térítés, a zsidó ivadékú vegyes házasság és a zsidó nők törvénytelen gyermekáldása lehetett volna. Tény, hogy nem kevesebb,* mint húsz évszázad alatt e három út egyikén sem áramlott a zsidóságba említésreméltó mennyiségű idegen vér. Mégpedig azért nem, mert egyrészt a zsidó életrend és törvényrendszer (a zsidó nemzeti „vallás”) elsőrangú fajvédelmi eszköz» másrészt pedig a társadalmi törvényszerűségek a fajvédelem malmára hajtották és hajtják ma is a vizet.

Már utaltunk arra, hogy a zsidók térítései egészen más jellegűek voltak, mint a különböző vallások és szekták térítései, mert a zsidó vallás nemzeti vallás és elfogadása csak a zsidó nemzethez való csatlakozás útján történhetik

meg. A zsidó nemzeti vallásnak általános emberi érvényű tételei (az egyistenhit, a felebaráti szeretet mózesi parancsa, a tízparancsolat) vonzották a kívülállókat, de a zsidó nemzethez való csatlakozásra csak nagyritkán voltak hajlandók és ezek a ritka egyének csekély számuknál fogva nem módosíthattak számottevően a zsidó fajiságot.

A Nagy Sándor idejében kezdődő hellenista korszakban úgy látszott ugyan, hogy gyökeresen átalakul a zsidó fajiság. A zsidók ebben az időben rajzoltak ki a hellén befolyás alatt álló Földközi tengeri világ egész területére és később igyekeztek híveket szerezni a zsidó tannak. A térítők munkája sikeres volt, sokan csatlakoztak a zsidósághoz és még többen voltak olyanok, akik nem voltak hajlandók az áttérés szertartásának elszenvedésére, de magukévá tették a zsidó erkölcsant és a szertartásoknak is egy részét. A kereszténység feltűnésével azonban a „zsidózók” majd mind átpártoltak a zsidó tan általános emberi mozzanatait teljes mértékben tartalmazó, amellet kevésbé elvont, kevésbé szigorú és a korszellemnek inkább megfelelő új valláshoz. Mire megszilárdult a kereszténység világi hatalma, alig maradt megtérített idegen a zsidók között és a térítők munkája úgyszólván meg is szűnt.

A hellenista kor nagyszabású térítései tehát alig hagytak nyomot a zsidó fajiságon. Később pedig — a kazárszláv kivételt nem tekintve — nem térítettek a zsidók. Mindössze egyes szórványok folytattak térítő tevékenységet (például Indiában), ezzel azonban csak egy-egy kis lélekszámú egzotikus szórvány fajisága módosult.

Társadalmi törvényszerűségek zárták el a keveredés másik két útját. A zsidóság *zöme* mindig elzárkózott az idegenek elől és többnyire az idegenek is erőteljesen elzárkóztak előle. Időnkint a zsidóság egy-egy *töredéke* hasonlítani igyekezett a környező néphez. Az elzárkózó tömegek körében természetesen alig-alig fordult elő vegyesházasság, a törvénytelen keveredést pedig úgyszólván lehetetlenné

tette a hagyományhű zsidók családi életének ismert zárt-sága. (A 16. és 17. század rendszerré vált kozák erőszakoskodásainak számszerű hatása nem volt említésreméltó.) A hasonuló, az „asszimiláns” néptöredék keveredett csak az idegenekkel, mégpedig mind vegyesházasságban, mind házasságon kívül. De ez a keveredés majd mindig a környező népbe vitt zsidó vért és jóformán sohasem vitt idegen vért a zsidóságba. Így volt ez a régebbi időkben s így volt a 19. és 20. század nagy asszimilációs {mozgalmának idején is.

A vegyesházasságban élő asszimiláns zsidók nem igen kívánják a gyermekáldást. Még kevésbé kívánják, természetesen azok a zsidók, akik házasságon kívül folytatnak viszonyt nemzsidóval. Ha pedig mégis kerül gyermek, akkor többnyire megkereszteltetik. Statisztikai tény, hogy vegyesházasságból átlagosan negyed- és ötödannyi gyermek származik, mint az átlagos egyéb házasságból és a csekélyebb számú gyermek közül is átlagosan minden tizedik marad csak zsidó, mert tíz közül kilenc félvért megkeresztelnek. Az ilyen félvér — itt nem részletezhető lélektani és társadalmi okokból — kerüli a zsidókat és igyekszik beolvadni a nemzsidó környezetbe.

A 19. és 20. század látszólag nagyarányú keveredése tehát nem módosíthatta a zsidó nép tiszta származási vonalát. A zsidó származási vonal viszonylagos tisztasága tény, akár értékesnek, akár károsnak, akár közömbösnek tekintjük: az elzárkózás, a beltenyésztés természetes következménye.

A származási vonal velejárója bizonyos tulajdonságok egyoldalú fejlesztése, kitenyésztése, más tulajdonságoknak pedig elsorvadása. Az ösztön irányította természetes nemi kiválasztás ugyanis csak kismértékben érvényesülhetett a szétszórt zsidóságban. Az elzárkózás beltenyésztésre, endogámiára kényszerítette a zsidó csoportokat, az egyes csoportok, gettós közösségek gyakran kicsiny lélekszáma pe-

dig lehetetlenné tette az ösztönös párválasztást. A régi zsidó szépségeszménynek megfelelő ember nem sok akadt a gettóban. Így tehát az ösztönös párválasztás helyébe tudatos párválasztás lépett s ennek szempontjai az elnyomott gettós közösség szempontjai lettek. A gettós közösség az okos, eszes, tanult, jámbor, szorgalmas és élelmes embert értékelte nagyra s az ilyen ember képzete lépett a párválasztás során az inkább testi vonásokkal jellemzett ösztönös szépségeszmény helyébe. Sikerült is kitenyészteni a gettóban a felsorolt lelki tulajdonságok közül azokat, amelyek egyáltalában tenyészthetők. Így alakult ki aztán a testi erőt és testi előnyöket lebecsülő, jófejú, könnyen tanuló, elvontságokra hajló s elvontságokkal kitűnően bánó, élelmes, pihenőt nem ismerőn szorgalmas zsidó típus.

Egzotikus zsidó szórványok

Sajátos zsidó csoport a *szamaritánusoké*. Ez a ma már csak vagy 200 lelket számláló, kihalófélben lévő néptöredék a somroniak maradéka, a palesztinai Söchem (Nablusz) vidékén él. A somroniakat Nechemja taszította ki a zsidóságból, mire esküdt ellenségei lettek a zsidóknak s azok maradtak a 19. századig. A maguk módján túltenni igyekeztek a zsidókon, magukat tekintették Izrael igazi gyermekeinek és még a zsidóknál is szigorúbban elzárkóztak, úgy hogy mai maradékuk meglehetősen tisztán mutatja a Nechemja-korabeli somroni fajiságot. Feltűnően sok közöttük ai magas termetű és a világos komplexiójú egyén.

Zsidó fajiságú a délarábiai *jemeni zsidók* csoportja. A jemeni zsidók ősei a palesztinai zsidó államiság összeomlását követő időben jutottak el Arábia belső és déli területeire. Kezdetben önálló törzsi államalakulataik voltak és felszívtak arab elemeket is. Később a mozlim arabság

leigázta őket. Túlnyomórészt kézművesek. Műveltségük foka meglehetősen alacsony. Nagy nyomorban, állandó üldöztetés közepette élnek. Fajiságukban még erősebb az orientálid elem, mint a szőfárdokéban, de jelentős a hamitid és észrevehető a negrid elem is. Számuk ma körülbelül 30.000.

Elégé i tisztán tartotta meg zsidó fajiságát az *indiai fehér zsidók* csoportja is. Őseik i. u. 200 körül Babilóniából vándoroltak, Indiába. Később Malabarban államot is alapítottak. Államukat a portugál hódítók semmisítették meg. A „fehér zsidók” emlékeztetnek a jemeniekre, de természetük magasabb, bőrük fehér és akad közöttük szőke és kékszemű is. Minthogy a környező lakosságban nincsen meg a világos színek komplexió, valószínűleg palesztinai őseik között voltak szép számmal szőkék. Az elmúlt négy évszázad alatt számuk erősen megfogyatkozott és ima már csak körülbelül kétszázra tehető.

Túlnyomórészt más fajokból ered a fehér zsidók államában megtérített *indiai fekete zsidók* csoportja. Őseik között csupán elvétve akadnak törzsökös zsidók. Bőrük barnás és/ csak feltűnően fehérbőrű uraik nevezték őket fekete nék. Számuk körülbelül ezer.

Kevés zsidó vér folyik az India más részein, főleg Bombay vidékén élő „Béni Jiszrael”-törzs tagjainak ereiben. A 15.000 lelket számláló csoport eredetét nem ismerik. Főleg kézművesek és hivatásos katonák.

A környező keletbalti, turanid, szibirid és más fajiságú népek soraiban térítettek s a megtértekkel elkeveredtek a *kaukázusi* és a *középzászká* zsidók. A perzsiái Tebrisz vidékén élő kurd zsidók, a Tiflisz-vidéki georgiai zsidók és a dagesztáni hegyi zsidók 70.000 főnyi csoportja teszi a kaukázusi zsidók szőrványát. Őseik igen régen, talán már a babilóniai fogság idején kerültek erre a vidékre. A középzászkái zsidók 20.000 főnyi csoportja az i. u. első századok-

ban telepedett meg Bucharában, a keletázsiai út e fontos állomásán.

A *kínai zsidók* ma már kihálófélben lévő csoportjának ősei valószínűleg Bar Kochba államának bukása után, tehát a malabariakkal egyidőben vándoroltak Távolkeletre. Régen erős zsidó községeik voltak. A 17. század óta elkeveredtek környezetükkel. A 19. században meghalt utolsó írástudó rabbijuk s azóta megfogyatkozott zsidó öntudatuk is. Ma már csak erősen toongoljellegű /néhány százfőnyi csoportjuk él Kajfengfuban.

Erősen „térített” s így elkeveredett környezetével az egyetlen zsidó szekta híveinek, a *kamitáknak* csoportja. A karaita közösség a 8. században alakult. Csak Mózes öt könyvét tekinti isteni kinyilatkoztatásnak, a biblián kívüli hatalmas zsidó hagyományt elveti. Ma már csak vagy tízezer a káráltak száma, ebből 8000 Oroszországban él. A múlt században hamis oklevelekkel igazolták, hogy nem zsidó eredetűek és elérték, hogy reájuk nem vonatkoztak a cári zsidótörvények.

Nem tudjuk, milyen lélekszámú és mennyire keveredett nemzsidó fajiságú környezetével a *marránók* csoportja, az 1500 körül erőszakkal kereszténnyé tett portugáliai és baleári zsidók ivadékaié. A marránók titokban még ma is megtartanak egyes zsidó szokásokat és él bennük zsidó eredetük tudata. Számukat egyesek néhányszor tízezerre teszik.

Középkelet többé-kevésbé egyéniségnek tekinthető szíriai, iraki, perzsiai, északafrikai és más tájú zsidó csoportjait nem tárgyaljuk külön. A népegyéniség leírásának szempontjából fajiságuk alapján a szőfárd ághoz soroljuk őket. Sem földrajzi, sem egyéb vonatkozásban nem különböztek el soha a többi zsidóktól s így nem tekinthetők egzotikus szörványnak.

Idegen eredetű szórványok

Erősen negrid jellegű az abesszíniai *falások* 50.000 főnyi csoportja. A zsidó tan szerint élnek. Eredetük tisztázatlan. Ők maguk Palesztinából származtatják törzsüket. A valóságban 1800-2000 éve téríthették meg őket Kelet-Afrikába eljutott zsidók. A falások elkülönödnek környezetüktől. Túlnyomórészt földművesek, 1615-ig függetlenek voltak, 1936-ig abesszin elnyomás alatt éltek. Az olasz uralom alatt a római zsidó szervek sokat tettek a falasakért.

Az Egyesült Államokba került falások térítők munkába kezdtek az amerikai négerék között és hitközséget alakítottak New-Yorkban. A „néger zsidó” község élete nagyjából megfelel a zsidó községek életének. Tagjainak száma körülbelül 3000.

A falasakon kívül is élnek Afrikában a zsidó törvényeket követő csoportok. Lehet, hogy őseik között zsidók is voltak, de fajiságuk ma már igen távol áll a zsidókétól. A Vargla-oázisban élő zsidók például erősen orientális jellegűek, de bőruk színe fekete. A Tuat-terület oázisainak majd minden helységében is él még néhány magát zsidónak mondó család; a környező arabok hagyománya szerint egyébként ezeket a helységeket zsidók alapították az i. u. 6. században. A Tripoliszból Szudánba vivő karavánút mentén földalatti — több emeletnyi mélységben földbevált — falvak találhatók; lakosaik zsidóknak tartják magukat és a zsidó törvények szerint ebiek; zsinagógáik évszámai az i. u. első századokból valók. A .berberek között mindenütt laknak „zsidó” családok. „Néger zsidókat” találtak a nyugatafrikai Loango-parton is; egy sarjuk, Lobagola nevezetű, az Egyesült Államokba került és megírta emlékiratait. E szórványok mindegyikének története valóságos regény. Ehelyütt csak megemlíjtük őket.

Idetartoznak a vallási okokból a zsidósághoz csatlakozott keresztények csoportjai is, köztük az oroszországi és az erdélyi szombatosok. Az oroszországi szombatosok lélek-

száma nem ismeretes. Vagy százfőnyi zsidóvá lett csoportjuk Palesztinába vándorolt. Az erdélyi szombatosok 1869-ben csatlakoztak a zsidósághoz, 1940-ben azonban, néhány család kivételével, erős külső nyomásra ismét keresztényé lettek.

A dönmények

A dönmények Sabtáj Cvi 16. századbeli álmessiásnak színleg mohamedán hitre tért híveitől származnak. Ma inkább mohamedan szektának tekinthetők, mint zsidónak. Szmirnában él 15.000 főnyi csoportjuk. Fajiság tekintetében is közelebb állnak a törökökhöz, mint a zsidókhoz.

IV.
STATISZTIKAI ADATOK

A zsidó nép lélekszáma

A zsidó nép lélekszáma a heródesi korban körülbelül 5 millió volt, az ókor végén és a középkor folyamán azonban rohamosan csökkent és a keresztes hadjáratok idején nem volt több másfél milliónál. Az újkor végén ismét növekedni kezdett a nép lélekszáma, 1700 körül elérte a 2 milliót, a napóleoni háborúk után pedig a 3 milliót. Az elmúlt évszázadban erősen megszorodtak a zsidók:

1850	4,800.000
1800	7,700.000
1900	10,600.000
1930	15,900.000
1940	16,800.000

A zsidó nép megoszlása a földön:

(1942. becslés):

Ázsia	1,000.000
Európa	9,500.000
Afrika	600.000
Amerika	5,500.000
Ausztrália	35.000

A zsidó nép zöme ma két hatalmas tömbben tömörül. Az egyik — kereken 5 millió lélek — az Amerikai Egyesült Államokban, a másik tömb — kereken 8 millió lélek, (köztük a félhivatalosan 800.000 főre becsült magyarországi zsidóság — Kelet-Közép-Európában él. Palesztina zsidó lakosságának száma 1942-ben körülbelül 600.000. Kereken negyedmillió lakosa van Tel-Aviv tisztán zsidó lakosságú városának.

A zsidók vándorlásai az 1933-ig tartó fél évszázadban

Az 1933-ban lezárult fél évszázadban hatalmas zsidó-vándorlás folyt a keletközépeurópai településekből nyugat felé. Nyugat-Európába (főleg Angliába) vándorolt összesen fél millió zsidó, Amerikába (elsősorban az Egyesült Államokba) közel három és fél millió, Afrikába kereken száz-ezer, Ausztráliába húsz¹huszonötezer[^] Palesztinába pedig kereken másfélszázezer.

Az 1933-ban megindult és ma is tartó nagyarányú vándorlási mozgalom számadatainak közlése még korai volna.

Népszaporodás

A zsidóság szaporaság — tehát életképesség és élniakarás — szempontjából három csoportba osztható. Az egyik csoportban van természetes szaporulat, vagyis az élveszületettek száma nagyobb, mint a halálozásoké, a másokban a természetes szaporulat jelentéktelen, vagyis jóformán csak annyi az újszülött, ahány a halálozás, a har-

madik csoportban pedig nincsen szaporulat, hanem csökkenés van: több a halálozás, mint a születés.

A zsidó népegyéniségre vonatkozó következtetések szempontjából nem taglaljuk a születési arányszám, csecsemő- és gyermekhalandóság, egyéb halandóság, átlagos életkor, házasulok életkora stb. összefüggéseit (a nép elöregedésének kérdését később érintjük), hanem csak arra utalunk, hogy az egyes zsidó szórványok természetes szaporulatának, illetőleg csökkenésének értékelésekor figyelembe kell venni a környező nemzsidó népesség megfelelő adatait is, hiszen az egyes zsidó szórványok szaporasagbeli eltérései nemcsak a szórványokon belül ható okokra vezethetők vissza, hanem — a környező népnél is érvényesülő — helyi környezeti hatásokra.

Az alábbiakban összehasonlításként közöljük néhány ország, a magyarországi zsidóságon belül pedig az előbb jelzett három csoport természetes szaporulatát ezrelékben:

Palesztinai zsidók	(1940)	24,5
Németország	(1937)	7,1
Magyarország	„	6,0
Anglia	„	2,5
Triani Magyarországi zsidósága (1940) - 8,5 (csökkenés)		
Visszacsatolt felvidék zsidósága		3,3
Kárpátalja zsidósága		13,8

A kormegoszlás

A népegyéniséget úgy jellemzi a kormegoszlás, mint az egyént életkora. A kormegoszlás azt jelenti, milyen hányadát teszik a népnek a gyermekek, a fiatalok, a meglett-korúak és az öregek. Nyilvánvaló, hogy más-más a nép életereje és társadalmi magatartása is, ha zömét fiatalok

teszik, mintha túlnyomórészt idősekből áll. Az életképes és biztató jövőjű népek természetes szaporulata jelentős, ennek következtében mindig a fiatal korosztályok teszik a nép zömét. Az ilyen népet egészségesnek szokták nevezni, a nagyobbbrészt idős évjáratokból álló népet pedig elöregedettnek. A természetes szaporulat alapján megkülönböztetett háromféle csoportot itt is megtaláljuk. Nyilvánvaló, hogy a kormegoszlással kapcsolatban is figyelembe kell venni a környező nép megfelelő adatait.

A trianoni magyarország össznépességének kormegoszlása (1930):

	%
0-9 éves	20,5
10-19	16,6
20-29	18,3
30-39	14,7
40-49	11,9
50-59	8,7
60—69	6,1
70-től	3,7

A zsidók néhány csoportjának kormegoszlása:

	Trianoni terület	u. a. 1940	Kárpátalja	Palesztina
	1930	(becslés)	1939	1931
	%	%	%	%
0—9 éves	12,3	9,4	25,6	25,0
10—19	13,4	11,8	23,7	12,5
20—29	18,3	13,6	13,8	24,1
30—39	17,0	18,6	14,0	15,2
40—49	14,1	16,9	9,2	8,0
50—59	12,0	13,6	6,2	5,8
60—69	8,0	9,9	4,5	3,9
70-től	4,9	6,2	3,0	2,5

A kárpátaljai összlakosság kormegoszlása majdnem azonos az ottani zsidó népesség kormegoszlásával.

Foglalkozási megoszlás

A foglalkozási statisztika kitűnően szemlélteti a zsidó népegyéniségre oly jellemző gazdasági rétegződést. Adatainkat Lestschinski szerint három nagy főcsoportba soroljuk:

	A föld	Európa	Magyar-o.	Porosz-o.
	1931	z s i d ó	1939	1930
	%	%	%	%
I. Östermelés	3	6	2,9	1,7
II. Ipar, hitel, kereskedelem	88	86	88,2	88,0
III. Közszolgálat, véderő, szabad pályák	9	8	9,0	10,3

Ezek a számok arra vallanak, hogy a zsidóság foglalkozási megoszlása általában egy nagyváros lakosságáénak felel meg. Ezt mutatja az alábbi táblázat, amely Budapestnek és 32 porosz nagyvárosnak nemzsidó lakosságát sorolja be a jelzett három főcsoportba:

	Budapest	32 porosz
	1935	n.-város 1925
	%	%
I. Östermelés	1,1	1,3
II. Ipar, hitel, kereskedelem	85,4	88,5
III. Közszolgálat, véderő, szabad pályák	13,5	10,3

A foglalkozási megoszlás alapvető hasonlóságát tapasztalhatjuk tehát, ha összehasonlítjuk a föld, Európa,

vagy valamely nem tisztán mezőgazdálkodó ország teljes — vidéki és városi — zsidó népességét ugyanezeknek a területeknek csak nagyvárosi teljes nemzsidó népességével. A városi és a vidéki zsidóság között viszont; nincsen jelentősebb különbség, csak természetesen a városban inég kisebb az őstermelők hányada:

Budapest zsidósága 1985

I. Őstermelés	0,5
II. Ipar, hitel, kereskedelem	89,0
III. Közszolgálat, véderő, szabad pályák	10,5

A II. foglalkozási főcsoporton *belül* az a helyzet, hogy az idesorolt zsidók nagyobb hányada a hiteléletben és a kereskedelemben, az idetartozó nemzsidóknak nagyobb hányada viszont az iparban helyezkedik el. Ez a — helyenkint nagyfokú — eltérés természetesen nem változtat a zsidó népesség gazdasági statisztikájának nagyvárosias alapjellégén.

A zsidó népesség gazdasági, rétegződése tehát általában csonka: nem egy népé, hanem csak egy nagyvárosé.

Gyökeresen eltér azonban ettől a palesztinai zsidóság foglalkozási megoszlása. A 600.000 főnyi palesztinai zsidóság — amelynek lélekszáma a gazdasági statisztika szempontjából, a palesztinai kivándorlásra várakozó és a kivándorlásra szakmaválasztás terén is felkészült hatalmas tömegek figyelembevételével, legalább egy millióra tehető — a következőképpen oszlik meg három főcsoportunk szerint:

	Palesztina zsidósága 1940 (becslés) %	A föld zsidósága. 1931 %
I. őstermelés	19	3
II. Ipar, hitel, kereskedelem	61	88
III. Közszolg., véderő, szabad pályák	20	9

A kevésbé nagyvárosias, a más egész népekéhez hasonlóbb foglalkozási megoszlás tükröződik a II. főcsoporton belül is:

	Palesztina zsidósága	A föld zsidósága
	%	%
II/a. Ipar és házimunka	36	26
II/b. Hitel, kereskedelem, szállítás	25	62

Amint látjuk, Palesztinában olyan a zsidó őstermelők hányada, mint az erősen iparosodott európai országokban. (Németországban 1933-ban 25%, Németalföldön 1930-ban 19%, Belgiumban pedig ugyancsak 1930-ban 17% volt az őstermelők hányada a kereső lakosságban.)

V.
A MAI ZSIDÓSÁG TÁRSADALMI KÓRTANA

A rendellenes nép

A zsidó nép élettörténete abnormis szívósságról és életerőről tanúskodik.

Normális nem-nomád nép saját földjén, saját országában él. Ha leigázzák, arra törekszik, hogy visszaszerezze függetlenségét, ha pedig vándorol, új lakóhelyét saját tulajdonává igyekszik tenni. Ha azonban normális nép elveszti saját földjét, ha nem sikerül visszaszereznie függetlenségét, ha szétszóródik idegen országokba, akkor néhány nemzedék múltán felszívódik környezetébe.

A zsidó nép 1800 évvel ezelőtt — Bar Kochba államának összeomlása után — elvesztette saját földjét, nem sikerült visszaszereznie függetlenségét és! szétszóródott a föld minden tájára. De mégsem olvadt be környezetébe, hanem — rendellenes szívóssággal és élniakarással — a szétszóratásban is ragaszkodott függetlenségének és palesztinai államiságának célképzetéhez. Az úgynevezett asszimiláció — térbeli hasonlattal élve — a zsidóság peremrétegének elkopásában nyilvánult csak meg. A kopás néha erősebb volt, néha csekélyebb, de a mag mindig érintetlen maradt.

A zsidó nép tehát egyrészt minden más népnél súlyosabb viszonyok között folytatta a nemzeti fennmaradásért

való küzdelmet, másrészt pedig kénytelen volt megbontani a természetes népi életcél: a szabadságot. A zsidóság életcélja kétrétűvé lett: a Palesztinába való visszatérésre kellett törekedniök a zsidóknak, még mielőtt szabadságuk megteremtésére és biztosítására gondolhattak volna.

A zsidóság tehát a szétszórásban szabadság és ország nélkül is megmaradt népnek. Hyen körülmények között természetesen rendellenessé váltak nemcsak a létért való harcának célképzetei, hanem a létért való harc eszközei és magának a zsidó életnek formái is. *A zsidóság rendellenes néppé lett.**

A zsidó nép eleinte? megkísérelte az életcéljaiért való normális küzdelmet. De rendellenes helyzetében hamarosan alkalmazkodnia kellett példa nélkül való helyzetéhez: ahhoz, hogy kivétel nélkül *mindenütt idegen kisebbség* volt.

A többség és kisebbség viszonyának törvényei

Általános társadalmi törvényszerűségek szabják meg minden többségi népnek és ikisebbségeinek viszonyát. Ezek az általános törvényszerűségek érvényesek a zsidó kisebbségek és nemzsidó többségek viszonyára is s ezért mindegyiknek a többség és a kisebbség viszonyának törvényeit kell ismertetnünk.

A népi többség és a népi kisebbségek viszonyának alapjelensége az, hogy a többség idegen elemnek érzi a más néphez tartozó bélékelődött csoportokat. A többség úgy viselkedik az idegen elemekkel szemben, mint az élő orga-

* A rendellenesség még nem betegség. A rendellenesség adott körülmények — rendellenes körülmények — között célszerű is lehet. A betegség çohasem célszerű.

nizmus a gyulladást okozói idegen testekkel szemben: fel akarja szívni, ha pedig nem bírja, ki akarja küszöbölni őket. Ez az igyekezet nem rosszindulatból ered, nem a kisebbségi nép ellen, hanem pusztán a többségi ország népességének *egyneműsítésére* irányul.

Az egyneműsítő törekvés a többség és a kisebbség viszonyának alapvető törvényszerűsége. Ingerküszöbe van, tehát nem érvényesül egy vagy néhány idegen *egyénél* szemben, hanem csak akkor mutatkozik meg, ha a kisebbség és a többség *érintkezési felülete* meghalad bizonyos mértéket.

Az egyneműsítő törekvés a többség és a kisebbség érintkezési felületein érvényesül legerőteljesebben. Az „érintkezési felület” nem elvont fogalom, hanem valóságos érintkezésre utal: annál nagyobb, minél több kisebbségi egyén érintkezik minél több többségi egyénnel az élet minél fontosabb területein. Nyilvánvaló, hogy akkor a legkisebb ez a felület, ha a kisebbség egy csoportban él a többségi nép országának határszélén, nagyobb, ha a kisebbséget minden oldalról körülveszi a többségi népesség, még nagyobb, ha a kisebbség több csoportban él a többségi nép között, a legnagyobb pedig abban a határesetben, ha a kisebbség egyénenként elszórtan él együtt a többségi néppel. Ebben az esetben az érintkezési felület végletesen megsokszorozódik.

Az egyneműsítő törekvés ereje függ néhány más tényezőtől is. Arányosan csökken a kisebbség anyaországának földrajzi közelségével és politikai meg gazdasági hatalmával. A vallási és egyéb tényezőket ehelyütt nem kell felsorolnunk.

Az egyneműsítő törekvés eleinte többnyire a kisebbség beolvasztására, asszimilálására irányul.

A népi asszimiláció azonban meghatározott feltételekhez kötött folyamat.

Először is a beolvastani kívánt kisebbség lélekszámának nem szabad meghaladnia a többségi nép lélekszámának bizonyos hányadát, különben nem tűnnék el a többségben, hanem a többséggel való egyesülés révén új népet alkotna. Másodszor pedig a kisebbségnek képesnek és hajlandónak kell lennie a beolvadásra.

Ha egyik vagy mindkét feltétel hiányzik, akkor a többség — a beolvastással való megpróbálkozás után vagy anélkül is — önmaga egyneműsítésének más módjához folyamodik: a kisebbség kiküszöböléséhez. A kiküszöbölésnek több lehetősége van: a kisebbség elkülönítése, kitelepítése vagy elpusztítása.

Mindezek a törekvések az ösztönök mélyéről erednek. Lényegük az, hogy a népi többség — élő szervezet módjára — mentesülni akar az idegen elemektől és az élettan törvényei szerint megemészti, amit megemészthet és kilöki magából azt, amit nem tud megemészteni. Az egyneműsítő törekvések megnyilvánulásának fennhangon hirdetett indokolása gyakran csak ürügy. Csupán annyira igaz, amennyire az egyneműsítő törekvést foglalja szavakba.

*Az általános törvényszerűségek érvényesülése
a zsidók esetében*

A többség és kisebbség viszonyának általános törvényszerűségei sajátos módon érvényesülnek a zsidó kisebbség esetében. A zsidó kisebbségi minden vonatkozásban határeset. Szinte teljes egészében városlakó és vidéken is városias foglalkozásokat űz. A városlakó zsidó állandóan érintkezik a nemzsidó polgárok tömegeivel, még ha zsidónegyedben tömörül is kisebbségi társaival. Így a zsidóság valósággal atomizálódik s a zsidó kisebbség és a nemzsidó többség

érintkezési felülete a lehető legnagyobb. De maximális — mert végtelen — a zsidó anyaország távolsága is, hiszen ma még nincsen zsidó állam és így minimális mert semmi — a zsidó anyaország politikai és gazdasági súlya. A zsidó kisebbség emellett a társadalmi élet legfontosabb területein érintkezik a nemzsidó többséggel.

A zsidóság esetében tehát szükségképpen a lehető leghevesebben és legvégletesebben érvényesül a minden népi kisebbséggel szemben megnyilatkozó egyneműsítő törekvés.

Az egyneműsítő törekvés, mint mondtuk, eleinte többnyire beolvasztásra irányul. A beolvasztás kísérletére sor került a zsidók esetében is. Az egész zsidóság beolvasztásának kísérlete ugyan eleve küátástalan, de a többség és kisebbség viszonyát nem észszerű megfontolások szabják meg, hanem ösztönösen és öntudatlanul is ható törvény-szerűségek.

A zsidók beolvasztásának [kísérletét az tette és teszi kilátástalanná, hogy a zsidó összesség esetében hiányzik a beolvadás mindkét feltétele.

A zsidóság zöme tudatosan ellene szegül az asszimilációnak és nem hajlandó lemondani népi sajátosságairól. De az egyes országokban a maguk asszimilálódási szándékát, sőt asszimilált voltát hirdető *zsidók* sem hajlandók beolvadni. Mert aki nem keresztelkedik meg, aki legalábbis nem hagyja el a „zsidó vallást”, az ezzel ipso facto megtagadja az asszimilálódást. A „zsidó vallás” ugyanis nem nemzetek fölötti hitfelekezet, hanem a palesztinai zsidó állam teokratikus törvényrendszerének, ez állam helyreállításának reményében, zsinagógái és otthoni keretben konzervált része — egyszerűbben, bár pontatlanabban: nemzeti vallás. Ez a nemzeti vallás telve van nacionalisztikus, sőt sovén mozzanatokkal és a környezethez való hasonulás olyan tilalmaival, amelyek öntudatlanul tovább hatnak az állítólagos asszimiláns lelkének mélyén is.

Tehát a zsidó „vallást” el nem hagyó asszimiláció nem lehetséges.

(Az más kérdés, hogy a kikeresztelkedett zsidó „képes-e a beolvadásra. Ritka szórványos egyéni esetekben bizonyára igen, általában feltevésünk szerint nem. De mindenestre *hajlandó* áthasonulni.)

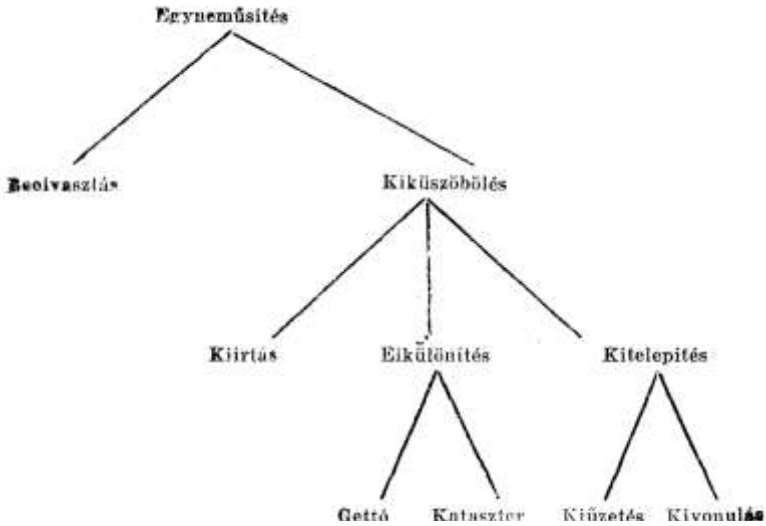
Ezt a tételünket bizonyítja az a körülmény, hogy a magyarországi asszimüans zsidóság nagy tömegei éppen, hogy Istenben hisznek, de nem, tartják meg a hagyományos „vallástörvényeket”. Miért nem hagyják el akkor a zsidóságot, amelyhez ilyenformán közük sem lehet? Azt hisszük, a népükhöz való öntudatlan ragaszkodás működik bennük.

A beolvasztási (és sokszor beolvadási) kísérlet csődje után sor kerül az egyneműsítő törekvések ímásik változatára: a kiküszöbölésre.

A kiküszöbölés ősi, barbár módja a *kiirtás*. A középkorban alakult ki — zsidó kezdeményezésre ugyan, de végül a zsidók ellen — a kiküszöbölés második módja: az *elkülönítés*, betokosítás, a gettó. A gettó nemcsak korlátozást — a környezettől való elkülönítést — jelentett, hanem jogot, szabadságot is: a gettón belül való élet szabadságát. Az elkülönítés újabb módszere zsidókataszter, tehát mintegy eszmei gettó alapján, a nagy műszaki nehézségekkel járó térbeli elkülönítés nélkül igyekszik célt érni. A zsidó kataszteren szereplő egyének más egyénekkal (tehát a „gettón” kívül) nem tarthatnak fenn gazdasági, kulturális és társadalmi kapcsolatokat, a kataszteren szereplő többi zsidóval (tehát a „gettón” belül) azonban igen.

A harmadik módszer a zsidók *kitelepítése*. Szintén a középkor találmánya, a kiűzetés alakjában alkalmazták. Másik alakja a kivonulás, a zsidók önkéntes távozása a többség országából.

Az egyneműsítő törekvés megnyilvánulásait az alábbi ábra szemlélteti:

Az úgynevezett antiszemitizmus a zsidó kisebbség és a nemzsidó többség viszonyának jellemző érzelmi felhangja. Alapja a xenofóbia, az idegenek iránti ellenérzés tömeglélektani jelensége. Mai formája a zsidóság és zsidóellenesség évezredek történelmének során alakult ki. Antiszemita érzelmek kísérhetik nemcsak a kiküszöbölési törekvést, hanem a beolvastási kísérleteket is. Erősségük változó — egészen a forradalmi, antiszemitizmus viharáig fokozódhatnak — de kisebb mértékben megtalálható a filozsmitizmus korszakaiban is. Az ellenérzés mindig kölcsönös. Az éppérezékű zsidó sem szereti jobban a nemzsidókat, mint őt a nemzsidók. Világos azonban, hogy a kisebbségi zsidó más-kép éli ki a xenofóbiát, mint a környező többség.

A rendellenes fejlődés a középkorban

A többségek és kisebbségek viszonyának megfelelően a zsidósággal szemben is mindenütt érvényesült a többség egyeneműsítő törekvése. Többnyire beolvasztási kísérletre került sor, mégpedig térítési igyekezet alakjában. (Ez az igyekezet természetesen nem volt célravezető s ahol tömegesen keresztelkedtek meg a zsidók, mint például Portugáliában, ott Iközel három évszázadig vezették a külön lajstromokat a zsidó eredetű „újkeresztényekről” és nem tekintették egyenrangúnak őket.) Nem ritkán került sor az egyeneműsítő törekvés egy másik módozatának, a kiirtásnak alkalmazására is. Az elkülönítés módozatát azonban sokáig nem alkalmazták a zsidók ellen a keresztény népek.

Az államát vesztett, szétszórt zsidóság az ókor végén, és a középkorban erőteljesen ellenállt a beolvasztási törekvéseknek. Megelőzte környezetét az elkülönítés terén és szigorúan elzárkózott. Elzárkózás nélkül nem is maradhatt volna fenn s ezért maga teremtette meg a gettók ösformáját. A környezet csak később, mintegy ennek az öntudatos elzárkózásnak reakciójaképpen, zárta el kívülről is a beolvaszthatatlan kisebbség védőfalának kapuit.

A gettónak köszönhette a zsidóság, hogy a kiküszöbölési erőfeszítések során a keresztény többségek aránylag ritkán fordultak a kiirtás módszeréhez. A zsidók kiűzetésére annál gyakrabban került sor.

A gettó volt a rendellenes zsidó életforma melegágya» Hangsúlyoznunk kell azonban, hogy ez az életforma csak normális népekéhez képest rendellenes. Az adott körülményekhez nyilván ez volt a legcélszerűbb alkalmazkodás.

A gettós életforma főbb megnyilvánulásai a következők voltak:

Az önérzet leplezése. A gettó lakója kénytelen volt eltűnni minden sértést és sérelmet. A megtorlási szándékknak, sőt az egyszerű tiltakozásnak első jelére azonnal meg-

semmisítették volna. A megtorlásról azonban nem, mondott le, hanem csak mintegy elhalasztotta, mert a messiási korban elkövetkező dicsőséges felemelkedés bizonyos tudatában választotta a becsülettel való elbukás helyett a görnyedt életet.

Az önbizalom elhalványulása. A gettó maga volt a kiszolgáltatottság, mindig tárgy volt, sohasem alany. A gettó-zsidó nemigen bízhatott a maga vagy a gettó jelen erejében, hanem minden bizalmát a messiási korba helyezte.

A gazdasági tevékenység iránt való túlzott bizalom.

A gettóban csak gazdasági súlyával és pénzével tudott elérni egyetmást a zsidó. Érthető, hogy képzelete nagyobb-nak láttatta vele ezt a lehetőséget, mint a valóságban volt.

A leözösségi cselekvés lehetőségének hiánya. A gettóban a zsidó közösségnek kevés alkalma volt a cselekvésre. A középkor folyamán időnkint sor kei-ült ugyan, kollektív zsidó tette, de ezek az alkalmak egyre ritkábbá váltak,

A szellemi tevékenység túlsúlya. A cselekvés gátolt-sága, a tettek terének megszűkülése azzal járt, hogy továbbra is a szabad szellemi élet felé áramlott minden érdeklődés és erő.

A védekező magatartás beidegzése. A zsidó közösség a gettóban folytonosan védekezni kényszerült. és így való-sággal beidegzette a védekezés gesztusait.

A formaérzék gyengülése. A gettó zsidósága rendelle-nes életfeltételei közepette nem tudta érvényesíteni forma-igényét és végül formaérzéke is satnyává lett.

A gazdasági rétegződés rendellenessége

Az előbbi felsorolás egyik pontjaként említhettük volna a gettóbeli zsidóság gazdasági rétegződését. Ez a jelenség azonban olyan súlyos jelentőségű, hogy részletesebben kell foglalkoznunk vele. A gettóbeli zsidóság rend-

ellenes gazdasági rétegződése. nem egyéb, mint a létért vívott küzdelem rendellenességének kifejezője. A zsidóság olyan területeken kereste létfenntartási lehetőségét, ahol erre a maga rendellenes helyzetében módja volt. Ilyen területeknek bizonyultak a városias, sőt nagyvárosias foglalkozások: elsősorban a hitelélettel és a kereskedelemmel kapcsolatos foglalkozások, később az ipar és — a gettók falainak leomlása óta — az értelmiségi szabad pályák.

Több tényező mozdította elő ezt a fejlődést. Elsősorban a zsidók védtelensége és kiszolgáltatottsága készítette őket arra, hogy lehetőleg nagyobb városokba és a városokon belül is fallal védett zsidónegyedekbe húzódjanak. Másodsorban a keresztény egyház és a környező népek magatartása mozdította elő, hogy a zsidók a hiteléletben építsék ki a maguk gazdasági állásait: az egyház a maga híveit eltiltotta a kamatszédéstől, a zsidókat azonban nem. Végül pedig a zsidók néha kényszerből, néha önként elhagyták azokat az országokat, amelyekben meg kellett birkóznia a többségi nép versenyével. Vándorlásaiknak ez a gazdasági mozgatója szintén a városias jellegű foglalkozások felé szorította őket.

A zsidók ugyanis általában csak addig élhettek békében és jólétben, amíg a környező többségi nép a maga gazdasági fejlődésének során elérkezett arra a fokra, hogy a zsidók közreműködése nélkül is meg tudta oldani a bonyolultabb kereskedelmi és pénzgazdálkodási feladatokat. Mihelyt ez megtörtént, versengés támadt a zsidók és a nemzsidók között. A megélhetésért vívott ilyen harc kimenetelét azonban többnyire nem a zsidó és nemzsidó versenytárs, tehát nem két egyén erőviszonyai döntötték el, hanem a zsidó közösség és a nemzsidó közösség erőviszonyai. Minthogy pedig minden esetben a zsidó kisebbség volt a gyengébb közösség, a zsidók olyan országokba igyekeztek vagy voltak kénytelenek vándorolni, ahol az őslakók között még nem volt számos a városias elem és így a városias

pályákon dolgozó zsidók nem ütköztek össze nagyobb-számú őslakó-verseny társsal.

Így azután a zsidók zöme a középkorban és az újkor elején, mint mondtuk, a jellegzetes városi foglalkozási ágakban helyezkedtek el.

Ez az évszázados gazdasági fejlődés szabta meg a közelmúlt és a jelen alakulását is. Természetesen nem minden országban egyforma a zsidók gazdasági rétegződése. Függetlenül a többségi nép gazdasági rétegződésétől: az agrár-államokban többoldalú a zsidók gazdasági elhelyezkedése, hiszen több az olyan pálya, ahol nem nyomasztó a nem-zsidók versenye, az iparosodott városokban viszont erőteljesebb a zsidók egyoldalú városiasodása.

A 19. századi fejlődés: a rendellenesség betegségé vált.

Az államát veszített zsidóság nemzeti érzése nemcsak erős volt, hanem annak idején korszerű alakban nyilatkozott is meg. Védőfalat emelt a zsidó kisebbségek köré és minden módon érvényesítette az elkülönődésnek és elzárkózásnak a nép testi-lelki integritását szolgáló követelményét.

A zsidóság maga vont falat telepei köré, de, mint mondtuk, a nem-zsidók később kívülről is alaposan megtámasztották ezt a falat. A védőfal azután idővel avulttá rozzant és fenn sem maradt volna olyan sokáig, ha nem tartják külső támasztékok.

A zsidók nemzeti léte a kívülről is elzárt falak között, a szűk gettóban, nem fejlődött párhuzamosan a környező népek nemzeti életével. A zsidók maguk nem gondoskodtak, mert nem is gondoskodhattak, az avult falak megújításáról, így pedig a zsidó nemzeti élet egyre korszerűtlenebbé vált.

A 18. században, a felvilágosodás terjedésével, a

nemzsidó társadalom maga látott hozzá a gettófalak külső támasztékainak eltávolításához. A polgárivá fejlődő nemzets államalakulatok szabadulni akartak a gettózsidóság szórványaitól, mégpedig úgy, hogy népi alapon igyekeztek megismételni a vallási alapon kudarcot vallott beolvasztó kísérletet. A gettó falai erre rövidesen rombadőltek. A zsidók pedig egyszerre ott állottak a többi nemzet között — a nemzeti öntudat oly színvonalán, mely alig fejlődött Jeruzsálem pusztulása óta.

A gettóból kiszabadult zsidó tömeg nem vetette le a gettó alkalmazkodási formáit. A zsidóság zöme néhány évszázad alatt át- meg átítatódott a gettós magatartással. Ez, mint mondtunk, célszerű alkalmazkodás volt a maga idejében: a porbatiport nép bízott az új felemelkedésben s ezért vállalta a porban való életet is. A gettóból kiszabadult zsidó közösség azonban már elveszítette a felemelkedés eleven bizonyosságát. Természetessé vált számára a porban való élet. Meghirdette ugyan az új felemelkedés jelszavát, de a gyakorlatban továbbra is megmaradt a porban. Pedig a 19. század óta a gettós magatartás nem hasznos alkalmazkodás többé, hanem veszedelmes, súlyos betegség.

Körülbelül másfélszáz esztendeje *beteg* a zsidó közösség zöme. Betegsége: a gettós magatartás beidegzése.

A gettós magatartású közösség kórtünetei

A ma is gettós magatartású zsidóság kórtünetei szinte egytől egyig a régi gettós életforma csökevényei. Az értékelés és a cselekvés területén mutatkoznak meg. A gettós múltú zsidó nép zöme Palesztinán kívül ma is másképp értékeli és cselekszik, mint a normális népek, tehát abnormisan, ráadásul pedig betegesen, mert célszerűtlenül.

A gettós beidegzés főbb kórtünetei a következők:

Az önérzet csökkenése. A gettós egyén és a gettós közösség szinte a végtelenségig tűri a sértéseket és sérelmeket, anélkül, hogy meg akarná torolni Őket. Nem érzi, hogy bizonyos erkölcsi vonatkozású sérelmeket mindig meg kell torolni, tehát akkor is, ha a sértett belepusztul a megtorlás kísérletébe. „Okosságból” hajlandó eltűrni szinte minden erkölcsi bántalmat.

Normális nép inkább elbukik becsülettel, semhogy gyalázatban éljen. Becsületére pedig éppoly kényes vagy még kényesebb mint érdekeire.

Az önbizalom sorvadása. A gettós társadalom nem bízik a maga igazának önsúlyában/ a magái nemzet-voltának erőforrásaiban, a maga nyers erejében. Minthogy pedig a politika hatalom gyakorlása, mégha még oly csekély és mégoly szellemi vonatkozású is ez a hatalom: a magát teljes meggyőződéssel *minden* hatalom híján valónak tudó gettós zsidó közösség valósággal antipolitikus, ha a maga ügyéről van szó. Politikai iskolázatlansága tökéletes és ha módja nyílik politikai cselekvésre, hibát hibára halmoz. Általában pedig azt vallja, hogy „úgysem lehet semmit sem tenni”.

Normális nép mindig elsősorban a maga igazára, közösségi erőforrásaira és nyers erejére épít.

A pénz felértékelése. A gettós társadalom túlzott jelentőséget tulajdonít a pénznek. A hitközségekben a *gazdagokra*, bízta a vezetést, a palesztinai zsidó ország újjáépítésének fő eszközét pénzadományok gyűjtésében látta és több százezer pengős tanszék-alapítvánnyal akarta 1937-ben eltéríteni a magyarságot a zsidóellenes irányzattól.

Normális nép a gazdasági értékeket alárendeli politikai szükségleteinek.

A közösségi cselekvőképesség sorvadása. A cselekvési alkalmak hiánya elsorvasztotta a cselekvőkészséget. Minden

zsidó közösségi elhatározást hosszadalmas fontolgtás és latolgtás előz meg. A zsidó közösség elvi síkon elismeri ugyan az egy igazság létét, a gyakorlatban azonban relativista lett. Megtanulta látni minden éremnek mindkét oldalát. A gyakorlati relativista sohasem tudja teljes erővel és meggyőződéssel képviselni a maga igazát, mert mindig átérzi és kissé méltányolja az ellenfél relatív igazát is. így azután nem lehet szó a közösségnek egy célban való teljes összeforrásáról és eredményes közösségi cselekvésről.

Normális nép szükség esetén egy emberként tud cselekedni.

Az idegen környezet túlbecsülése. A gettós közösség gyakran veszi cselekedeteinek zsmórmértékéül azt, vájjon mit szólnak hozzá majd a nemzsidók. Ez a kérdés igen sokszor elsődlegessé és döntő jelentőségűvé válik.

Normális nép cselekedeteiben elsősorban ahhoz igazodik, mik saját eszményei és céljai és mi felel *meg saját természetének.*

A szellemi tevékenység túlsúlya. A szellemi tevékenység egyoldalú elhatalmasodásának egyik következménye a valóságérzék megszűnése: a gettós társadalom túlbecsüli a tiszta gondolatot, úgy viselkedik, mintha már is megvolna, amit csak elgondolt, viszont nem lehet lehetséges, amiről elméletben kimutatta, hogy lehetetlen.

Normális nép a szellemi étellel egyenértékűnek tekinti a cselekvő életet. Ha keli, erejét használja, akár támadni, akár védekezni kell.

Állandó védekező magatartás. A zsidó közösség folytonosan Ikapkodva védekezik. Védekezik minden értelmetlen és rosszindulatú vád ellen, sőt, ami még súlyosabb, vád híján is szüntelenül ártatlanságát bizonygatja.

Normális nép a „qui s'excuse, s'accuse” elvének alapján áll. Alaposan megválogatja, kit és mit méltat vitára és ki előtt hangoztatja saját erényeit.

A formaérzék elmosódása. A gettós társadalom nem egy vonatkozásban szinte elvesztette formaérzékét. A formaérzék elmosódásának főbb megnyilvánulásai: a társas érintkezés esztétikumának elhanyagolása, a rangsor iránti érzék sorvadása, a mértéktartás hiánya. A rangsor iránti érzék sorvadásával jár az önfegyelem és a közösségi fegyelem lazulása. Ez néha belső zsidó demokrácia látszatát kelti, holott csupán az öntudatoa szubordinációra való kép telenségéről van szó.

Normális népnek kényes forma- és rangsor-érzéke van.

A magyarországi asszimiláció kórtörténete

A beolvasztani kívánt kisebbségeknek bizonyos része általában maga is *igenli* az asszimilációt. Ez az igenlés általában a kisebbség csekély töredékére szorítkozik és — térbeli hasonlattal élve — csak a nép peremrétegének elköpásásával jár. Ilyen kismértékű asszimiláció folyt a kelet-európai zsidóság peremén és hasonló a helyzet az Egyesült Államok zsidóságánál is.

Ha azonban nem szorítkozik a peremre, ha mélyebbre hatol az asszimiláció és a nép nagyobb tömegei igenlik a maguk népiségének megszűnését, akkor ez már nem természetes jelenség.

Az asszimilántizmus első tünetei a felvilágosodás korszakában mutatkoztak meg Nyugat-Európában. Előzményük az volt, hogy a nemzsidók hajlandóvá váltak befogadni a zsidókat, mégpedig azzal az indokolással, hogy — „a zsidó is ember”. A befogadtatás, az egyenjogúsítás előfeltételéül azt szabták meg, hogy a zsidó vesse le mindazt, ami zsidó rajta, szóval szűnjék meg zsidónak lenni. Clermont-Tonnere, az 1789-i zsidóegyenjogúsítás leglelkesebb

előharcosa nem is tagadta ezt. Szerinte „a zsidóktól mint nemzettől mindent meg kell tagadni, de mindent meg kell adni a zsidóknak mint embereknek.”

Eleinte senki sem gondolt arra, hogy tagadja a zsidóság nemzet- vagy népvoltát. Épp azt kívánták a nemzsidók, hogy a zsidó vesse le — hangsúlyozzuk, nem vitatott — népiségét és váljék a környező nép tagjává. A nyugat- és Középeurópai felvilágosodás korszakának derűlátó és sekély racionalizmusa — sekély, mert túlon túl egyszerű fogalmi hálózattal akarta megragadni a bonyolult valóságot — azt hitte, hogy elég ehhez a zsidók elhatározása és a nemzsidók hozzájárulása. Nyugat- és Közép-Európában a zsidó életrend és a keresztény hitélet közötti felületes hasonlóságra való hivatkozással megszerkesztették az — ebben a formában nem is létező — „zsidó hitfelekezet” fogalmát. Az eddig egységes zsidó népi életrendből leválasztottak tehát bizonyos elemeket, amelyek teológikusabbnak tűntek fel a többinél, ezeket az elemeket kinevezték „izraelita vallásnak” és azt mondták, érje be a zsidóság azontúl azzal, hogy „izraelita felekezetű”.

Nyugat- és Közép-Európa zsidóságának jelentékeny része készségesen vállalta ezt a feltételt. Zsidó nemzeti hovatartozásának érzése elhalványult benne, mert „nemzeti életen” — igaz, érthető rövidlátással — csak a környező népek 19. századbeli nemzeti életét értette. Minthogy a zsidó élet más volt, észre sem vette, hogy nemzeti élet az is. A rombadőlt falú és korszerűtlen gettót már nem menedéknek, nem is elavult menedéknek, hanem egyenesen börtönnek tekintette és vállalta a zsidó népi élet helyett az „izraelita felekezet” jelszavát.

A nyugateurópai zsidóság tehát a zsidóság levetése árán igyekezett a kor színvonalára emelkedni. A kelet-európai zsidóság legértékesebb rétege ezalatt arra összpontosította minden erejét, hogy a zsidó nemzeti életet emelje a korszaknak megfelelő színvonalra.

Később a nyugat- és középeurópai zsidók egy része tovább ment a maga zsidóságának” megtagadásában. Nem azt mondta, hogy *ne legyen* többé zsidó nemzet, hanem azt, hogy *nincs* többé. A valóságnak meg nem felelő önmegtagadás természetes folytatása volt azután a nyugat- és középeurópai zsidóság kikeresztelkedési hulláma. Hiszen az „izraelita felekezetű magyar” (vagy német, vagy francia) is érzi, hogy a zsidó népi életrend csökevénye az, amit ő „izraelita vallásnak” nevezett ki és ha a zsidó néptől szabadulni -akar, akkor a dolgok logikájának kényszerénél fogva szabadulni akar majd a zsidó „vallástól” is.

A keleteurópai zsidó sagna k említett korszerűsítő törekvése nem járt ugyan szükségképpen a gettós magatartás kiküszöbölésével, de nem is súlyosbította a betegséget, de mindenesetre előkészítette az öngyógyulást, elősegítette a gyógyulási göcök képződését.

Az asszimilántizmus azonban már nem egykor célszerű alkalmazkodási módok csökevénye és a tapasztalat szerint nem is hajlamos az öngyógyulásra, hanem csak „műtési úton” — külső nyomással, kényszerrel — gyógyítható.

A magyarországi zsidóságban megtaláljuk a beteges gettós magatartás valamennyi tünetét. Ehhez járulnak azután — részben önálló tünetcsoportként, részben a gettós magatartás egyes tüneteinek súlyosbodásaként — az asszimilántizmus ismert sajátos megnyilatkozásai.

A zsidó nép három rétege

Statisztikai adataink s a társadalmi körtan címén adott nép-karakterológiai és fenomenológiai leírás alapján arra a következtetésre kell jutnunk, hogy a társadalmi magatartás formája együttjár bizonyos népmozgalmi adatokkal,

kormegoszlással és gazdasági rétegződéssel. Valóban megállapíthatjuk, hogy a gettós magatartású tömegek gazdasági rétegződése is eltér a normalistól, de népmozgalmi adatai még nem teljes pusztulásra, széthullásra, hanem csak tespedésre, stagnálásra vallanak. Az asszimiláns elfajulásban szenvedő réteg viszont egyre fogy, széthull, pusztul és a kihalás, a népi öngyilkosság felé halad. Ha másrészt a nagyjából normalisnak mutakozó palesztinai gazdasági statisztikáról következtetünk a társadalmi magatartásra, nem tévedünk: a palesztinai zsidóság közösségi magatartása, társadalmi jelleme eltér a zsidó nép két kóros rétegének sajátosságaitól, eredményesen küzdi le a gettós magatartást és kórokozóként löki ki magából a bevándorlók által minduntalan behurcolt elfajulási maradványokat. Egész közösségi magatartása sokkal közelebb áll már a normális népekéhez, mint a gettós zsidósághoz.

A zsidóság palesztinai törzse igen nagy mértékben normalizálódott és perdöntő módon igazolja azt a felfogást, amely szerint a zsidó nép — nem tekintve a már nem nevelhető idős rétegeket — teljességgel normalizálható lenne, ha kivonulna kisebbségi sorsának országaiból és önálló országot alapítana.

Mindennek alapján feltételezhetjük, hogy a zsidó nép élettani szempontból három rétegből áll: a gettós magatartású *tespedő* rétegből, az asszimilánsan elfajult *pusztuló* rétegből és a — Palesztinán kívül ma még csak kisebb »gyógyulási göcök» képviselte — *éledő* rétegből.* A statisztikai adatok és népkarakterológiai leírás összevetésével a következőképpen kísérrelhetjük meg eredményeink ideiglenes és vázlatos rendszerezését:

* Buppin, a kitünő zsidó szociológus is felismerte, hogy a zsidó népet tárgyi kritériumok alapján több rétegre osztható. Két felosztási kísérlete azonban nem tisztán nópélettani szempontú s egyik sem kielégítő. A két kísérlet bírálatára ehelyütt nem terjeszkedhetünk ki.

	TERESEDŐ (átagnálódó) réteg	PUSZTULÓ (nekrotizálódó) réteg	ELVADÓ (regenerálódó) réteg
Közösségi megaterítés	felamás	haszár	beszárte
Assimilánizmusz	feloltozás	mélyreható	megadóni
Népéleti viszonyok	változó	alacsony	magas
Szűritések aránya	csökély	csökkenés van	nagy
Természetes szaporulat	változó	magas	alacsony
Házastulok állagotkora	változó	nagy	csökély v. semmi
Vegyesházasságok aránya	változó	magas	csökély v. semmi
Válások gyakorisága	változó	magas	csökély
Állások aránya	változó	magas	csökély
Ügylikokok aránya	változó	magas	csökély
Gazdasági rétegződés	változó	magas	csökély
Gyógyulás, gyógyíthatóság	spontán termel gyógyulási erőket és magyrodás gyógyítható	Csak kihal nyomára és csak törlés ndi gyógyul	az egész réteg gyógyulóban van

Egy évtized tanulmányainak és munkájának kicsiny részleteredménye ez: az írás. A szerző reméli, hogy hamarosan közrebocsáthatja a zsidó népegyéniségről szóló nagyobb munkáját is, amelyben tüzetesen taglalja az itt csak vázlatosan elmondottakat és közölheti az alapul szolgáló szaktudományi apparátust. Ebben a népszerű munkában kénytelen volt lemondani a szerző a forrásmunkák jelzéséről, mert a könyvtárnyi szakirodalom pusztá felsorolása is jelentősen meghaladta volna a szűkreszabott terjedelem korlátait.

A szerző hálás köszönete illeti meg dr. Fehér Miklóst, a budapesti tudományegyetem embertani intézetének tanársegédjét, aki számos antropológiai útbaigazítással szolgált; dr. Pikler J. Gyulát, a társadalom filozófust, aki termékeny bírálattal támogatott; R. Francot (Tel-Aviv), aki friss palesztinai adatokkal látott el és E. Auerbachot (Haifa), akinek hatalmas munkája szolgált a történelmi fejezet első szakaszának alapjául.